

Nationaal Park
De Biesbosch

PARKSCHAP NATIONAAL PARK DE BIESBOSCH BEGROTING 2017

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
PROGRAMMABEGROTING	4
1. Ontwikkeling Nationaal Park	4
2. De partners	5
3. De Biesbosch verdient het	5
4. Beleidsuitvoering NP De Biesbosch	8
5. Gebiedsontwikkelingen NP De Biesbosch	11
6. Bestuursondersteuning GR	13
7. Natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch	13
8. Investerings	16
PARAGRAFEN	17
9. Algemene dekkingsmiddelen	17
10. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	18
11. Bedrijfsvoeringparagraaf	22
12. Verbonden partijen	23
13. Financieringsparagraaf	23
14. Grondbeleid	24
FINANCIËLE BEGROTING	25
15. Programmabegroting	25
16. Geprognoseerde balans	29
17. Meerjarenraming	31

BIJLAGEN

1. Exploitatiebegroting (detail)
2. Staat uit te voeren werken
3. Staat van activa
4. Staat van reserves en voorzieningen
5. Planning onderhoudsfondsen
6. Overzicht lang lopende leningen
7. Meerjarenbegroting 2017 – 2021
8. Meerjarenplan investeringen

Inleiding

Doorzetten en op naar 2021

In 2016 ligt het accent op (verwachte) groei (geografisch, bezoekersaantallen, biodiversiteit, partners en 'eigen inkomsten').

Voor 2017 zal op deze aspecten zaken moeten worden doorgezet en (nog) meer resultaat worden behaald. Tevens zullen resultaten duurzaam worden geborgd in ons beleid en bedrijfsvoering. Dit geldt zeer zeker voor de realisatie van het programma 'De Biesbosch verdient het'.

Vanaf 2017 zijn er nog 4 jaar te gaan tot 2021, het jaar waarin de doelstellingen uit de Toekomstvisie Biesbosch 2021, beleefbare topnatuur zijn bereikt:

- Biesbosch behoort tot de top 3 van de nationale parken en landschappen,
- Nationaal Park De Biesbosch is het voorbeeld van duurzame recreatie en toerisme, met balans en belangen van natuur en bezoekers/ondernemers,
- bewoners, ondernemers, overheden en maatschappelijke organisaties zijn trotse ambassadeurs,
- Het nationaal park wordt gerund door een professionele organisatie met voldoende middelen om duurzaam te bestaan en zich te ontwikkelen.

Het realiseren van deze doelen kan worden ondersteund door landelijke en regionale ontwikkelingen, zoals Nationale Parken van Wereldklasse, de commissie Van Vollenhoven, Streeknetwerk (Brabant) en Waterdriehoek (Zuid-Holland). Tevens is de sturingsvraag aan de orde; de versterkte relatie met en de betrokkenheid van ondernemers, burgers, onderwijs, belangengroepen etc. met de Biesboschontwikkelingen is ook een motor voor de ontwikkeling in de Biesboschregio. Daar waar overheden met andere rollen hun betrokkenheid invullen, zullen andere partners verantwoordelijkheid (willen) nemen en wat ons betreft zeker ook krijgen. Het gesprek over governance Biesbosch zal naar verwachting in 2017 leiden tot een (fundamentele) wijziging van de structuur.

Het uittreden uit de bestuurscommissie Parkschap van de beide provincies per 1-1-2018 geeft hieraan een stevige impuls. Deze ontwikkelingen zullen zich ook 'vertalen' in de organisatie en de samenwerking met belangrijke partners zoals Staatsbosbeheer.

Een veelbelovend, spannend jaar met belangrijke keuzen voor de toekomst.

En dat allemaal terwijl 'de winkel open blijft'.

PROGRAMMABEGROTING

1. Ontwikkeling Nationaal Park

In het landelijk programma Nationale Parken van Wereldklasse wordt topnatuur in Nederland verbonden met vrijetijdseconomie en (inter-)nationaal gepresenteerd als iconen in het verhaal van Nederland.

De Biesbosch heeft zich in 2016 gekandideerd om als pilotgebied voor deze ontwikkeling te dienen. Indien het bidbook Biesbosch voldoende overtuigend is, zal 2017 sterk in het teken staan van dit programma. Vanuit meerdere invalshoeken zullen in de Biesboschregio initiatieven inhoud krijgen met betrekking tot:

- op peil houden/uitbreiden van topnatuur van internationale allure,
- impuls aan het merk en de beleving van deze gebieden, in combinatie met cultuur/cultuurhistorie in een grotere regio,
- versterking van de regio sociaal economisch opzicht, met een regionale investeringsstrategie en een duurzame financiële basis voor gebiedsontwikkeling en behoud van natuur.

De Biesboschregio wil, passend in onze eigen doelstellingen, de kwalificatie van Nationaal Park van Wereldklasse verwerven. Daartoe zullen ook investeringen en versterking van exploitatie aan de orde zijn. Daartoe zullen voorstellen worden uitgewerkt.

Parallel en in samenhang met dit programma heeft de commissie Van Vollenhoven de Biesbosch uitgenodigd om als een van de pilotgebieden te dienen voor zijn ideeën met betrekking tot financiering en ontwikkeling van natuurgebieden. Naar verwachting zal dit zich ook toespitsen op betrokkenheid van (grote) gebiedspartijen en financieringsvormen.

De Biesbosch kiest voor een integrale aanpak van het programma en de commissie Van Vollenhoven. De uitwerking (incl. financiering) zal in samenhang plaatsvinden en tot voorstellen (in 2016) en uitvoering in 2017 leiden.

Als 3^e pijler in deze ontwikkeling dient zich de governance aan. Overheden en gebiedspartijen heroriënteren zich op hun verantwoordelijkheid voor gebiedsontwikkeling. Per 1-1-2018 treden de beide provincies uit de Gemeenschappelijke Regeling Parkschap. Hun betrokkenheid krijgt op andere wijze inhoud doordat zij op basis van programma/projectvoorstellen beoordelen of deze passen in provinciale doelen en op basis daarvan eraan deelnemen.

Ook gemeentelijke overheden heroriënteren zich, mede gezien de wens om de participatie van partijen in de samenleving in gebiedsontwikkeling ruimte te willen bieden; daarmee ook verantwoordelijkheden te willen delen.

Voor de Biesbosch houdt dit in dat 2016 en 2017 deze governance opgave naast de inhoudelijke ontwikkelingen prominent aan de orde is. In 2016 is een aanpak gekozen met de inzet van een procesmanager om 'de governance' in 2017 te laten 'landen' in een of meerdere nieuwe sturingsvormen om de gebiedsontwikkeling in de Biesboschregio te realiseren en te verankeren.

Daarop sluiten aan de Waterdriehoek en het Streeknetwerk Brabant. In beide samenwerkingsverbanden neemt de Biesbosch actief deel, in het netwerk zelf, maar ook in de realisering van projecten. Voor beide samenwerkingsverbanden zijn middelen opgenomen in de begroting 2017 met betrekking tot het realiseren van ontsluiting van/verbindingen in de Biesbosch, mede gerelateerd aan het veer Dordrecht/Werkendam. In 2016/2017 zal het programma Waterdriehoek een vervolg krijgen naar 2018/2019 en 'aan de Brabantse zijde' in 'een Biesboschdeal'.

2. De partners

De Biesbosch zal zich slechts kunnen ontwikkelen als partners open en in vertrouwen elkaars kwaliteiten benutten, respecteren en successen delen en gunnen.

Vanuit deze grondhouding zal het Parkschap de relatie met partners aangaan en laten groeien in allerlei vormen (van informatie-uitwisseling tot overdracht van zeggenschap) en intensiteit.

Staatsbosbeheer is een stevige partner in deze ontwikkeling in de Biesboschregio, waarvan het Nationaal Park de belangrijke parel is. Met Staatsbosbeheer wordt op praktisch alle beleidsvelden intensief samengewerkt om de doelen in de Toekomstvisie Biesbosch 2021 (die volledig sporen met Staatsbosbeheer doelen in hun landelijk beleid Ziel en Zakelijkheid) te realiseren.

Ook de samenwerking in bijvoorbeeld de realisering van de Nieuwe Dordtse Biesbosch illustreert dat.

Gebruikersraad

Met deze grote groep gebruikers wordt tenminste 2x per jaar overlegd over Biesboschontwikkelingen. In 2016/2017 zal hun betrokkenheid andere inhoud krijgen in de governance discussie.

3. De Biesbosch verdient het

Wat willen we bereiken?

Het programma 'De Biesbosch verdient het' zal na de aanloop in 2015/2016 in 2017 en verder een beoogde financiële opbrengst (inclusief besparingen) van € 264.000 dienen te genereren in relatie tot de begroting van het Parkschap. Met de realisatie vanuit de projecten:

- concessies,
- recreatievaart,
- Beleef- en Geeffonds,
- Biespas/parkeren,
- Ondernemerschap in bezoekerscentrum,
- en de Marketing impulsen,

zal de unieke Biesbosch in stand blijven, zich ontwikkelen en van grote betekenis blijven met betrekking tot topnatuur, bezoek en beleving en het maatschappelijk klimaat in de regio.

Het programma en de projecten worden met professionals uitgevoerd, in samenspraak met belanghebbenden. Wij geven zo volledig mogelijk inzicht in opbrengsten, kosten en bestedingen met betrekking tot de verdienmodellen en de argumentatie in de besluitvorming.

Met betrekking tot de vaantjes richt zich dit op een geaccepteerd model voor de invoering van een natuurbijdrage door de recreatievaarders. Met betrekking tot de concessies de (hogere) bijdrage vanuit belanghebbende ondernemers aan de instandhouding van 'hun' Nationaal Park(kwaliteit).

Met betrekking tot het Beleef- en Geeffonds richt het zich op de grotere bijdrage vanuit bezoekers/toeristen ten behoeve van projecten in de Biesbosch.

In 2016 wordt een verdeling van de netto opbrengsten van deze projecten tussen het Parkschap en Staatsbosbeheer uitgewerkt. De netto opbrengsten worden in samenspraak met de ondernemers/particulieren toegewezen aan projecten. Dit geldt bij het Beleef en Geeffonds, en bij de waterrecreatie die nu al met gezamenlijke planvorming werkt van welke voorzieningen opgeknapt moeten worden en welke nieuwe steigers e.d. geplaatst moeten worden. Naar verwachting gaat het project concessies op een gelijke participatieve manier werken.

Wat gaan we daarvoor doen?

Marketing voor 'De Biesbosch verdient het':

In februari 2016 is er vanuit PZH 50% subsidie beschikbaar gekomen voor de marketing van 'De Biesbosch verdient het', de mogelijkheden voor co-financiering worden verkend.

Met deze marketing is het de bedoeling niet alleen de projecten van het programma "De Biesbosch verdient het" de noodzakelijke communicatieve ondersteuning te geven, maar ook in het algemeen mensen en bedrijven te 'mobiliseren' om zich met giften en vrijwilligerswerk in te zetten voor het Nationaal Park. Het project start met ingang van maart 2016 en de marketingmiddelen zullen naar verwachting vanaf eind 2016 beschikbaar en stap voor stap 'online' komen. In 2017 biedt de marketing de maximale ondersteuning bij de werving van middelen van de in gang gezette vijf verdienmodellen.

De eerste nieuwe private initiatieven om NP De Biesbosch de steunen zullen in de loop van 2017 wel zichtbaar worden, maar ook deze moeten eerst bekendheid krijgen voor er middelen binnenkomen.

Recreatievaart (voorheen vaantjes):

Conform planning is 2016 het jaar waarin invoering van een systeem volledig wordt voorbereid, om met ingang van 2017 te worden uitgerold. Afhankelijk van de keuze voor een systeem, worden opbrengsten gerealiseerd ergens tussen de 70K en (circa) 125K bruto. Kosten verschillen fors per systeem. Netto opbrengsten, puur gekeken naar de systemen, zijn naar verwachting tussen 60K en 110K. Extra bijkomende kosten zijn in ieder geval (bij alle systemen) extra inzet voor handhaving. Risico's (o.a. onvoldoende draagvlak, hoge kosten, minder bezoekers, ...) kunnen ook nog impact hebben op opbrengstverwachtingen.

Concessies:

Ervan uitgaand dat in 2017:

1. per 01-01-2017 een stelsel van gebruiksovereenkomsten wordt geïntroduceerd, al dan niet gekoppeld aan een vergunning,
2. gefaseerd het tarief van de overeenkomsten wordt ingevoerd,
3. de samenwerking met de ondernemers wordt geborgd.

Dit betekent dat we in 2017 zo'n € 20.000 aan inkomsten voor het Nationaal Park tegemoet kunnen zien.

Een andere mogelijkheid is dat in 2017 wellicht direct een marktconform tarievenstelsel wordt ingevoerd. Dan is de opbrengst hoger. Vooral nog gaan we echter uit van de € 20.000.

Beleef- en Geeffonds:

Een kort resumé van de beoogde resultaten in 2017:

- Een professioneel opererend bestuur en raad van advies,
- 30 actieve deelnemers aan het fonds,
- Het CBF-keurmerk is verkregen,
- Er is een strategisch plan voor de periode 2017-2020 beschikbaar,
- De volgende marketingactiviteiten zijn uitgevoerd: up-to-date website, vernieuwde flyer, exposure materiaal voor ondersteunde projecten, 10 specifieke acties met ondernemers-deelnemers, een voorbereid evenement 2017, free publicity,
- 1 of 2 bijeenkomsten met deelnemers/raad van advies,
- 7 projecten die financieel ondersteund worden en bekend zijn bij ondernemers en klanten/toeristen,
- 100% bekendheid van het fonds bij Biesbosch ondernemers,
- 10% bekendheid bij klanten/toeristen,
- Groot draagvlak voor het fonds bij relevante actoren in het gebied.

Wat betreft opbrengsten kunnen we geen harde uitspraak doen. Conform uitvraag en subsidieaanvraag wordt ingezet op € 50.000 in 2017. Hiervan moeten nog de kosten van het Beleef en Geeffonds afgehaald worden. Als aanname hiervoor nemen we een kostenniveau van 15% van de opbrengsten, wat betekent dat de geraamde netto opbrengsten ten behoeve van projecten van het Parkschap en Staatsbosbeheer op € 42.500 uitkomen.

De projectkosten van de inzet van zowel een projectleider als een marketeer (totaal geraamd op € 15.400 in 2017) zijn gedekt met de subsidies van PZH en PNB. Dat geldt ook voor de

marketingkosten à € 5.000 waarvoor in de subsidie nog ruimte gehouden is. Naar verwachting is er binnen de subsidie nog meer ruimte voor marketingbestedingen, aangezien er ongeveer € 5.000 extra ruimte is in het subsidieverstrekking ten opzichte van de gegunde offerte aan de projectleider.

Biespas en Natuurbijdrage automobilisten

In 2016 worden de Biespas en de Natuurbijdrage voor automobilisten geïntroduceerd. De Biespas is een donateursprogramma dat het merk 'De Biesbosch' vertegenwoordigt. Kopers van de Biespas brengen met een jaarlijkse donatie hun betrokkenheid bij de Biesbosch tot uitdrukking en krijgen daartegenover bepaalde voorrechten bij activiteiten in het gebied. Met de introductie van de Biespas wordt een inkomstensbron aangeboord die structureel kan bijdragen aan de instandhouding van de voorzieningen binnen het NP. Naar verwachting zal de Biespas tussen 2016 en 2021 in totaal een netto opbrengst genereren oplopend van -€ 54.000 (aanloopkosten invoeringsjaar) tot € 250.000.

De Natuurbijdrage is gekoppeld aan de Biespas in die zin dat bezitters van de Biespas een lagere bijdrage betalen om het park binnen te gaan met de auto. Dit voordeel doet zich in eerste instantie alleen in de Hollandse Biesbosch voor. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen op welke andere locaties in het gebied toegangsregulering mogelijk is. Dit is niet alleen een technisch inhoudelijk vraagstuk maar zeker ook een bestuurlijk vraagstuk voor betrokken gemeenten. Automobilisten die het gebied willen inrijden en niet beschikken over de Biespas betalen alleen de Natuurbijdrage in de vorm van een dagtarief.

Ondernemend bezoekerscentrum

Er is een plan in ontwikkeling voor de vernieuwing van het bezoekerscentrum in het recreatiegebied De Hollandse Biesbosch. Hierbij is als vertrekpunt meegegeven dat er een ondernemend bezoekerscentrum moet ontstaan dat bijdraagt aan de beperking van de exploitatielast. Het bezoekerscentrum zal een educatieve en voorlichtende functie blijven vervullen, maar combineert dit met kostendekkende activiteiten waarmee bezoekers de Biesbosch kunnen beleven. Het ondernemende bezoekerscentrum wil door een nauwe samenwerking met ondernemers een ruimer activiteitenaanbod creëren en minder in eigen beheer uitvoeren. Het plan voor ontwikkeling is sterk beïnvloed door de discussie over de Nationale Parken van Wereldklasse en de plaats in de Waterdriehoek. De ambitie is hierdoor vergroot en de vernieuwing van het centrum zal hierdoor ingrijpend zijn.

Naar verwachting zal het gebouw en de omgeving in 2017/2018 worden heringericht. Er ontstaat dan een bezoekerscentrum dat het vertrekpunt is voor bezoek aan de Biesbosch. Beleving van de Biesbosch krijgt binnen en buiten een nieuwe dimensie.

De financiering van dit plan zal, naast bestaande reserveringen, gedragen moeten worden door aanvullende middelen van externe partijen.

Tenslotte zijn ook de verhuur en charters deel van het ondernemende bezoekerscentrum.

De uitvoerende activiteiten van verhuur en rondvaart worden zoveel mogelijk door ondernemers uitgevoerd. Hierdoor vinden verschuivingen plaats in inkomsten en uitgaven.

Wat gaat het kosten?

De provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland hebben ieder subsidie verleend (in twee tranches) voor de uitwerking van vijf verdienmodellen voor een periode van per tranche medio 2,5 jaar (totale doorlooptijd 2015 t/m medio 2018). Het gaat om de verdienmodellen ondernemend bezoekerscentrum, concessieverlening, natuurbijdragen automobilisten (in combinatie met de Biespas) en recreatievaart en geefgeld in de vorm van het ondernemersfonds Beleef en Geef. De provincie Zuid-Holland heeft daarnaast 50% financiering toegezegd voor de programmacoördinatie (zie bestuursondersteuning) en marketing in relatie tot deze verdienmodellen.

Het voor 2017 begrote deel van deze bijdragen en de bijbehorende uitvoeringsbudgetten zijn opgenomen in de budgetten voor bestuursondersteuning (programmacoördinatie) en parkschapsbeleid (verdienmodellen en marketing).

In de begroting van het Parkschap zijn eveneens opbrengsten vanuit deze verdienmodellen opgenomen (zie Parkschapsbeleid en Natuur- en Recreatiegebied De Hollandse Biesbosch). Immers het Parkschap handhaaft in haar begroting de middelen voor een voorzieningenniveau dat op orde is en voor goed beheerde topnatuur inclusief toezicht & handhaving, terwijl de financiering daarvoor wijzigt ('oud' geld wordt vervangen door 'nieuw' geld).

Deze maatregelen komen voort uit de navolgende bezuinigingen met een omvang van €1 miljoen (vanaf 2011):

- Taakstelling Staatsbosbeheer ad. € 200.000;
- Vervallen Rijksbijdrage € 500.000 en 0,5 fte adjunct-secretaris in relatie tot het Bestedingenplan Nationaal Park;
- Taakstelling Parkschap 10% deelnemersbijdrage (d.d. 2010) ad. € 140.000;
- Vervallen bijdragen inzake de 3^e Merwedehaven van in totaal € 160.000, waarvan € 40.000 in 2012 en € 120.000 met ingang van 2017 zijn vervallen.

Daarnaast is sprake van een aanvullende taakstelling van ca. € 100.000 door 3 x 1,5% trap-af (2014-2016), niet indexeren (2015), en wel indexeren maar tegelijkertijd een nullijn hanteren (2016).

De taken van de adjunct-secretaris Bestedingenplan, de 10% deelnemersbijdrage ad. € 140.000 en de € 40.000 bijdrage 3^e Merwedehaven zijn gecompenseerd door besparingen en/of opbrengstverhoging (de zogenaamde Brede Doorlichting) verwerkt in eerdere begrotingen. Alle (onderzoeks)projecten in relatie tot het Bestedingenplan (van IVN, Staatsbosbeheer, Parkschap e.a.) zijn afgerond of gestopt. Projecten dienen met nieuw geld te worden gefinancierd. Het vervallen van de middelen Bestedingenplan (voor het deel binnen de Parkschapsbegroting), de aanvullende taakstelling en de € 120.000 bijdrage 3^e Merwedehaven worden gecompenseerd door kostenbesparingen en nieuwe opbrengsten (diverse verdienmodellen). Begroting 2017 vormt dan ook een grote uitdaging. Mocht voorjaar 2017 blijken dat de verdienmodellen (nog) geen doorgang hebben gevonden dan wel dat opbrengsten tegenvallen, dan zullen rigoureuze maatregelen onontkoombaar zijn (vergaande ingrepen in onderhoud natuur- en recreatiegebied, openingstijden Biesboschcentrum etcetera).

4. Beleidsuitvoering NP De Biesbosch

Wat willen we bereiken / wat gaan we daarvoor doen?

De hierna opgesomde beleidsuitvoering inclusief enkele exploitaties is mede voortgevloeid vanuit de projecten uit de beleidsvisie 'Ondergedompeld' en het Interreg IVA 2 Zeeën-project STEP. In de Toekomstvisie Biesbosch 2021 staat op hoofdpunten de ontwikkeling beschreven naar beleefbare topnatuur in relatie tot natuurontwikkeling, bezoekers, duurzame recreatieve ontwikkeling. Onderstaande projecten zijn daarvan mede invulling. Het onderwerp Toezicht en handhaving staat los van genoemde beleidsvisie, en is een belangrijk onderwerp voor het Nationaal Park en haar partners.

- Bezoekersmanagement

Medewerkers van Staatsbosbeheer, IVN en Parkschap werken samen met relevante partners rond thema's als entreepoorten, routes/informatie op locatie en recreatiemonitor. Doel hiervan is om de kwaliteit van de informatievoorziening in de Biesbosch op peil te houden en te versterken. In 2016 – 2017 is speciale aandacht voor gastvrijheid en het uniformeren van de rol en boodschap van gidsen, gastheren en baliemedewerkers. Daarnaast wordt in samenwerking met andere partijen gewerkt aan uitbreiding van wandel-, fiets- en vaarroutes en informatie op locatie met de iziTRAVEL app.

- Recreatiemonitor

Sinds 2012 worden op verschillende invalswegen naar de Biesbosch tellingen verricht. Daarnaast zijn telgegevens beschikbaar van onder meer entreepoorten en sluizen. Studenten van de NHTV

analyseren deze gegevens. Zo kunnen trends en veranderingen in bezoekersgedrag over meerdere jaren worden gesignaleerd en kunnen programma's hierop worden aangepast. Ook in 2017 worden telkasten geplaatst. De kosten, in 2017 ongeveer € 2.000, worden betaald uit Ondergedompeld. In het project Nationale Parken van Wereldklasse is het monitoren van bezoekers op uniforme wijze in de verschillende parken een van de aandachtspunten. Afstemming van de monitoring acties in de Biesbosch met de plannen in dit project moet nog plaatsvinden.

- Marketing en communicatie Biesbosch

In 2016 is een landelijk onderzoek gedaan naar de kracht van het merk Biesbosch als streek. Dit toonde aan, dat de Biesbosch een sterk merk is als het gaat om bekendheid, waardering en binding, maar dat de bezoekerintentie relatief laag is. Een kernteam Marketing is met die probleemstelling aan de slag gegaan in opdracht van de verschillende betrokken partijen die zich bezig houden met marketing en communicatie, t.w. de omliggende gemeentes, Parkschap, Staatsbosbeheer, Streeknetwerk en VVV's. Met het doel om te komen tot een sympathieker, toegankelijker en veelzijdiger beeld van de Biesbosch en de recreatiemogelijkheden werd een marketingplan en een actieprogramma opgesteld, dat in samenwerking met de diverse partners in 2016 en 2017 wordt uitgevoerd.

Er wordt een actieplan uitgevoerd om de online marketing te optimaliseren op een meer structurele basis dan tot nu toe. Het gaat dan niet alleen het actueel houden van de eigen websites, maar ook sturing op zichtbaarheid en gewenste uitstraling op toeristische platforms als Trip Advisor en bezoekersforums en de actieve inzet van social media.

De marketing rondom 'De Biesbosch verdient het' wordt uitgevoerd in lijn met de reguliere marketing. Onder de noemer 'Jij verdient de Biesbosch' wordt een marketing en communicatieprogramma uitgevoerd dat appelleert aan het gevoel dat iedereen eigenaar is van de Biesbosch en daarmee verantwoordelijk. Er wordt aangezet om geld te geven of om zich in te zetten. Tegelijkertijd wordt aan het publiek verantwoording afgelegd over de besteding van de via deze weg verkregen middelen.

De BiesPas werd in 2016 geïntroduceerd en zal in 2017 op grote schaal gepromoot worden. De Biesbosch als Nationaal Park van Wereldklasse zal leiden tot verbreding van de marketing en communicatie op nationaal en internationaal niveau.

Ook de benoeming van de Biesbosch als één van de iconen van Brabant leidt tot meer internationale exposure voor het gebied, o.a. via de samenwerking met Visit Brabant. Visit Brabant is de marketingorganisatie van de provincie, die zich richt op het ontsluiten en promoten van het vrijetijdsaanbod in Brabant.

- Europees Handvest voor Duurzaam Toerisme

In 2012 kreeg de Biesbosch het Handvest voor Duurzaam toerisme. Hiervoor werd een Strategie- en actieplan voor 5 jaar opgesteld. In verband met de discussie rond National Parken van Wereldklasse is in 2016 is uitstel gevraagd voor het aanvragen van een verlenging van het Handvest. De beslissing om al dan niet een 2e periode aan te vragen hangt mede af van de eisen die aan de Biesbosch worden gesteld om mee te doen met de nieuwe nationale parken. Uitsluitel hierover komt in de loop van 2016. Als we het Handvest opnieuw aanvragen, dan zijn de kosten € 12.000. Dit bedrag is opgenomen in de begroting van 2016 en gefinancierd vanuit de resterende middelen Ondergedompeld, maar wordt mogelijk pas in 2017 uitgegeven.

- Gastheren

In 2016 is het aantal Biesbosch-gastheren gegroeid naar 70. Alle gastheren hebben een individuele overeenkomst met de Biesbosch en betalen een jaarlijkse bijdrage. Hieruit worden onder meer bijeenkomsten en materialen bekostigd. In 2017 wordt voor het 7^e achtereenvolgende jaar een cursus gastheer van de Biesbosch georganiseerd. Voor het onderhouden van de samenwerking, de betrokkenheid en het informeren van gastheren over actuele ontwikkelingen wordt in het voor- en najaar een netwerkbijeenkomst georganiseerd. Gastheren betalen een bijdrage van € 90. Cursusdeelname is € 200/€100 per deelnemer. De uitgaven t.b.v. cursus aan materialen en uren t.b.v. ondersteuning gastheren worden hieruit gefinancierd.

- Beleef en Geef
In 2016 hebben 15 gastheren een impuls gegeven aan het Beleef & Geef de Biesbosch Fonds. Het Parkschap ondersteunt hen met promotiemateriaal en helpt hen bij het vinden van goede methoden om geld te werven bij gasten. Parkschap en Staatsbosbeheer dragen concrete haalbare projecten aan voor het fonds. In 2017 moet het aantal gastheren dat meedoet met het Beleef & Geef de Biesbosch Fonds groeien naar 25. De opbrengst uit het fonds is in 2017 naar schatting € 25.000. Parkschap, Staatsbosbeheer en andere partijen kunnen projecten indienen. Ondernemers bepalen waar het geld naar toe gaat.
- Europese projecten
Het Parkschap blijft ook in 2017 alert op kansen om met (buitenlandse) partners samenwerkingsverbanden aan te gaan om ambities te verwezenlijken. Hiertoe wordt in 2017 een door Europa georganiseerde dag bezocht waarop geïnteresseerde partners elkaar treffen.
- Onderzoek
In 2015 is een werkgroep opgericht om onderzoek dat in de Biesbosch plaatsvindt beter in kaart te brengen, te coördineren en op elkaar af te stemmen. In 2016 worden alle lopende onderzoeken en samenwerkingspartners geïnventariseerd. Met Buro ZET wordt in 2016-2017, aangestuurd door de provincie Noord-Brabant, bekeken wat de Biesbosch kan betekenen voor diverse onderwijsinstellingen en hoe we hierin samenwerking kunnen verruimen en verbeteren onder de noemer Biesbosch Academy. De regie van de werkgroep is in handen van Staatsbosbeheer.
- Zonnepont Grienduif
Deze op zonne-energie voortbewogen pont moet een voet- en fietsveerverbinding gaan realiseren binnen het gebied van de Hollandse en Sliedrechtse Biesbosch aansluitend op fietsverbindingen in de Dordtse en Brabantse Biesbosch. Vanaf 2013 is de exploitatie vanuit het Biesboschcentrum Dordrecht ter hand genomen. Eind 2014 is het nieuwe opstappunt bij de Zuileshoeve gereedgekomen in de zomer van 2015 die nabij de Ottersluis. Vanaf 2016 is de beoogde verbinding Ottersluis/ Biesboschcentrum Dordrecht/ Zuileshoeve/ Huiswaard en de polders Stededijk en Korte en Lange Ambacht operationeel. Vastgesteld moet worden dat de pont vanwege de beperkte capaciteit en de af te leggen route niet kostenneutraal is te exploiteren. Er dient daarom rekening te worden gehouden met instandhoudingskosten
- Oplaadstations elektrisch varen
Met STEP subsidie zijn in 2013 drie oplaadstations geplaatst in de Biesbosch. Tot nu toe is het gebruik ervan minimaal. Om het gebruik te bevorderen zijn meer verkoop/opwaardeerpunten nodig van de betaalkaarten. Momenteel zijn er slechts 2 plaatsen in de hele Biesbosch waar betaalkaarten te koop zijn. De bedoeling is dat het aantal verkoop-/opwaardeerpunten in 2017 tenminste is verdubbeld, en in de jaren daarna verder wordt uitgebreid. Dit vergt een investering in automaten van € 1.000 – 3.000 per automaat. Het streven is om hiervoor fondsen aan te boren. Daarnaast wordt de oplaadpaal in de Aakvlaai verplaatst naar een locatie waar er meer boten gebruik van zullen maken.
- Coördinatie toezicht en handhaving
Vanaf 2014 is de nieuwe Biesboschverordening van kracht als uitvloeisel van de Nota Integrale Veiligheid Biesbosch uit 2012. De laatste aanbeveling uit deze nota is begin 2015 afgerond in de vorm van de Nota Handhavingsbeleid Nationaal Park De Biesbosch. De belangrijkste doelstellingen in deze nota zijn:
 - het periodiek vaststellen van de prioriteiten
 - het regelen van een goede bevoegdheidstoedeling (Biesbosch BOA)
 - het regelen van voldoende inzet in de piekperioden
 - het regelen van heldere samenwerkingsovereenkomsten/convenanten
 - het regelen van adequate voorlichting en communicatie
 - het zichtbaar maken van de resultaten

Het uitvoeringsprogramma 2017 wordt het 1^e kwartaal van 2017 vastgesteld op basis van de resultaten van 2016. Tevens is het initiatief van de burgemeester Drimmelen inhoud gegeven om met betrokken burgemeesters de hoofdlijnen en resultaten te bespreken.

Wat mag het kosten?

Het gezamenlijke beleid van het Parkschap en Staatsbosbeheer en de verschillende (EU-)projecten in de afgelopen jaren heeft een aantal concrete activiteiten en exploitaties opgeleverd, zoals hiervoor vermeld. Het continueren van dit beleid wordt ingevuld met ambtelijke capaciteit van het Parkschap en Staatsbosbeheer (zie onder bestuursondersteuning).

Er is nog sprake van financiering van de recreatiemonitor door de resterende Ondergedompeld-middelen. Voor het overige moet sprake zijn van een per saldo neutraal product dan wel worden gefinancierd met 'nieuw' geld. Daarnaast zijn het rondje Biesbosch (zonnepont) en de oplaadpalen (nog) niet kostendekkend en moeten worden medegefinancierd door Geef-geld (o.a. Bedrijfsvrienden).

5. Gebiedsontwikkelingen NP De Biesbosch

Het Parkschap (gezamenlijk met Staatsbosbeheer) draagt bij aan deze ontwikkelingen door gevraagde en ongevraagd te adviseren en daar waar mogelijk de ontwikkeling positief te beïnvloeden (consistentie met het gevoerde NP-beleid). Dit gebeurt met beleids- en beheercapaciteit (zie onder bestuursondersteuning). De volgende ontwikkelingen en voorzieningen zijn actueel:

- Wandel- en fietsverbindingen

In 2015 zijn op het Eiland van Dordrecht wandelknooppunten uitgerold. Met de oplevering van het Ruimte voor de Rivierproject in de Noordwaard worden ook daar de wandel—en fietsknooppunten opnieuw geplaatst. Hiermee is het in de hele Biesbosch mogelijk om op eenvoudige wijze routes samen te stellen. Dit biedt nieuwe kansen voor wandel- en fietsarrangementen. Het Parkschap zal hierbij een rol gaan spelen door inhoudelijke (informatie) en promotionele ondersteuning te bieden aan ondernemers bij de ontwikkeling hiervan.

- Voorziening dag- en verblijfsrecreatie

De kwaliteit van voorzieningen bepaalt de omvang en waardering van de Biesbosch. Op beide aspecten is het beheer een blijvend aandachtspunt. Vernieuwingen worden onderzocht met betrekking tot speelvoorzieningen en de verdere uitwerking van verblijfsconcepten. Speelvoorzieningen betreffen de uitwerking van het project speelbos (verplaatsing huidige locatie meer naar het bezoekerscentrum, eventueel gekoppeld aan een heroriëntatie op het beverbos).

Tevens wordt in 2016/2017 met een externe partij de optie onderzocht van een themapark natuur, een dagrecreatievoorziening, waarin deze actief, passende bij de natuur, kan worden beleefd (maar géén pretpark).

Voor verblijfsconcepten worden scenario's onderzocht: alsnog verspreide herberg in combinatie met Poort Werkendam. Tevens is de ontwikkeling van aquahomes en ecolodges relevant, ook in relatie tot Nationale Parken van Wereldklasse projecten.

- Nieuwe Dordtse Biesbosch

Staatsbosbeheer, Parkschap, Waterschap zijn samen met de gemeente Dordrecht in 2017 intensief betrokken bij de aanleg en inrichting van dit gebied. Het uitvoeringsbudget voor de aanleg en inrichting voor de gebiedsdelen Noorderdiep en Elzen- Noord is beschikbaar gesteld. Zo ook de budgetten voor het beheer vanaf 2018.

- Overige gebiedspartners

Het Parkschap is in netwerkverband actief met een variëteit aan partners, o.a.

- Waterdriehoek (met Kinderdijk, Dordrecht en Prov. Zuid-Holland naast nog een achttal directe partners),

- Streeknetwerk en Streekfonds Brabant met gemeenten, onderwijs, provincie en private partijen.

Deze netwerkverbanden zullen zich uitbreiden.

In het Meerjareninvesteringsprogramma Waterdriehoek, dat wordt gesubsidieerd door provincie Zuid-Holland, zijn enkele Biesboschprojecten opgenomen. Ten tijde van het vaststellen van de begroting 2017 is nog niet bekend welke projecten zijn toegekend. Het gaat om:

- Verblijfsmogelijkheden op het water (€ 25.000 waarvan € 12.500 bijdrage PZH)
- Versterking zichtbaarheid Biesbosch vanuit Dordrecht (route) € 30.000 (uit bijdragen van derden)
- Verkenning routes over land (boerenlandpaden) naar/door Biesbosch € 20.000 (uit bijdragen van derden).

- River Art

Gebiedskwaliteit wordt mede bepaald door verbindingen te leggen met andere functies. De Stichting River Art beoogt de oeverkwaliteiten te versterken met een reeks kunstwerken. De mogelijkheden worden in 2016/2017 onderzocht ter hoogte van de Hollandse/Sliedrechtse Biesbosch, als onderdeel van de route naar Rotterdam (en Rotterdam Wereldexpo 2025). Een kunstvorm/-uiting om de verbinding tussen de Hollandse en Brabantse Biesbosch te illustreren wordt in overleg met River Art onderzocht.

Daarnaast wordt een bijzonder kunstobject als 'verblijfslocatie', ontworpen door de designer Piet Hein Eek, op haalbaarheid onderzocht. Dit duurzame verblijf wordt volledig opgebouwd vanuit hergebruikt materiaal.

Indien het concept haalbaar wordt geacht, zal realisatie in 2017 kunnen plaatsvinden.

- Biesboschmuseumeiland

De succesvolle opening in 2015, de spectaculaire bezoekerscijfers en de realisatie van het buitengebied (in 2016) met opnieuw een impuls voor het bezoek, is een uitstekende prestatie van de stichting. Voor 2017 e.v. is de positie als bezoekerscentrum/of poort van de Biesbosch een aandachtspunt.

Er wordt een programma ontwikkeld met de stichting om de levendigheid, ontmoeting en presentaties en debatten naast cultuur en cultuurhistorische presentaties, op niveau te houden.

- Natura 2000

Het beheerplan Natura 2000 is vastgesteld, is in 2016 besproken met belanghebbenden en vormt een van de kaders waarbinnen ontwikkelingen in de Biesbosch kunnen worden gerealiseerd.

- Afvalstortlocaties

- Crayenstein West: De ontwikkeling van recreatiemogelijkheden op deze voormalige stort zijn op een laag pitje gezet. HVC en de gemeente Dordrecht zijn een onderzoek gestart naar mogelijkheden voor toepassing van zonnepanelen.
- Merwedeheuveld (Derde Merwedehaven): Het Parkschap is intensief betrokken bij het inrichtingsplan. Dit plan is eind 2015 bekend gemaakt en toegelicht in de gemeenteraden van Sliedrecht en Dordrecht. In dezelfde periode hebben ook omwonenden kunnen reageren. De verwerking van alle inspraakreacties heeft niet geleid tot aanpassingen in het inrichtingsplan en de kosten. Er is gestart met het maken van het bestek voor de eindafwerking en inrichting. De aanbesteding vindt plaats in de loop van 2016. Wanneer de werkzaamheden zullen starten is nog niet bekend. De ingebruikname van het recreatieterrein is gepland vanaf januari 2023.
- Stort van Troost: In 2016 is gestart met de afronding van de afwerking van de stort zelf en met de recreatieve invulling van de omliggende polder Stededijk. Het Parkschap en Staatsbosbeheer zijn hier intensief bij betrokken.

6. Bestuursondersteuning GR

Wat willen we bereiken?

Voor 2017 zullen de Gemeenschappelijke regeling en de Bestuurscommissie de reguliere ondersteuning voor 5 vergaderingen per jaar, alsmede de reguliere processen rond de planning & control cyclus verzorgen. De bestuurscommissie van het Parkschap heeft aangegeven een werkbestuur te willen zijn, ook in 2017 vraagt dat een adequate voorbereiding en ondersteuning.

Een groot deel van de inzet van het personeel onder bestuursondersteuning heeft echter betrekking op de ontwikkeling van het nationaal park (Parkschapsbeleid) en de nationale en regionale gebiedsontwikkelingen en projecten. Ook het programmamanagement verdienmodellen is onderdeel van de bestuursondersteuning

Wat gaan we daarvoor doen?

De uitwerking hiervan staat in de hoofdstukken 1, 2, 4 en 5. Daarnaast neemt het Parkschap actief deel in het landelijk samenwerkingsverband van Nationale Parken in de personen van de voorzitter en de directeur.

Wat mag het kosten?

De werkorganisatie bestaat uit: een directeur (0,67 fte), programmacoördinator verdienmodellen 0,44 fte en 0,22 fte ondersteuning verdienmodellen, beheer 0,2 fte en bezoekersmanagement 0,2 fte, capaciteit Staatsbosbeheer (een equivalent van € 50.000), managementondersteuning (0,45 fte), boekhouding (0,40 fte) en control (een equivalent van € 42.000). Voor de uitwerking van het governance vraagstuk wordt op verzoek van de bestuurscommissie en ter ondersteuning van de werkorganisatie externe deskundigheid ingevlogen. De financiering hiervoor vanuit de deelnemers moet in 2016 worden geregeld.

Naast deze reguliere personeelskosten is sprake van algemene kosten, waaronder vacatiegeld, accountantskosten, een bijdrage aan SNP en kosten voor representatie.

Het programmamanagement verdienmodellen wordt voor 50% gefinancierd door de provincie Zuid-Holland. De bijdragen voor de projecten waterdriehoek en ontsluiting/Biesboschdeal ad. € 40.000 worden gefinancierd vanuit de algemene reserve (resultaatsbestemming 2015).

7. Natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch

Wat willen we bereiken?

Naast het beheer en onderhoud van en toezicht en handhaving in het natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch bevat dit programma de exploitatie van het Biesboschcentrum Dordrecht.

In dit gebied van ruim 260 ha komen gemiddeld 450.000 bezoekers per jaar. Het is dan ook een zeer intensief recreatiegebied dat andere eisen stelt dan SNL- gebieden. Schoon, heel en veilig zijn de hoofduitgangspunten. Op het technische vlak zijn onderhouds- en beheernormen van toepassing die overeenkomen met vergelijkbare gebieden in Nederland op het niveau van bovengemiddeld.

Op het gebied van hygiëne wordt niets aan het toeval overgelaten. Zo worden bijvoorbeeld op een zomerse dag bij de recreatieplas de toiletten drie keer per dag schoongemaakt en de afvalbakken minimaal elke dag geleegd. Dit gaat niet ongemerkt voorbij want dit gebied voert al enige jaren de Blauwe Vlag (= certificering voor de schoonste stranden van Nederland). Bij toezicht en handhaving is goed gastheerschap het uitgangspunt. Dit wordt beter gewaardeerd dan een bekeuring.

Biesboschcentrum Dordrecht dient als gastvrij ontvangst- en startpunt voor zo'n 120.000 bezoekers per jaar. Het centrum is één van de drie hoofdboorten naar Nationaal Park De Biesbosch. Het heeft een functie in de educatie en voorlichting alsmede in de promotie van de Biesbosch, de recreatie en de activiteiten die worden aangeboden door Parkschap, Staatsbosbeheer

en lokale ondernemers. Gecombineerd met een ondernemende taak om deze werkzaamheden te financieren.

In 2015 heeft zich een nieuwe en serieuze gegadigde gemeld voor de Zuileshoeve. De financiële en juridische aspecten worden in 2016 nader uitgewerkt zodat dit project in 2017 operationeel zou moeten zijn. De bedoeling is dat nieuwe exploitant van de Zuileshoeve ook de ecolodge gaat exploiteren. Tot die tijd verzorgt Stayokay Hostel Dordrecht het contact met de gasten en het dagelijks onderhoud van de ecolodge. Hiervoor ontvangt Stayokay een vast bedrag per boeking. Boeking vinden plaats via de website www.slapenopdeecolodge.nl. Groot onderhoud en promotie worden verzorgd door het Parkschap. Deze wijze van samenwerking blijft ook als de ecolodge overgaat naar de exploitant van de Zuileshoeve, in 2017 ongewijzigd.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Beheer en onderhoud natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch

In de primaire begroting zijn de financiële middelen opgenomen voor alle voorkomende werkzaamheden op het gebied van het reguliere (groot-) onderhoud van de recreatie- en natuurgebieden met alle daarbij behorende voorzieningen, inrichtingen en opstallen. In 2016 zal voor de Hollandse Biesbosch weer een nieuw onderhoudsbestek gemaakt en aanbesteed worden voor de periode 2017 t/m 2019. Er zijn geactualiseerde onderhoudsfondsen voor de periode 2016-2025, die hierna worden toegelicht.

Bij het monitoren van de slibaanwas in 2015 heeft ook een visuele inspectie plaatsgevonden van de aanliggende waterkeringen. Het gaat met name om de keringen langs de Sionsloot, Moldiep en Helsloot. Hierbij is opgevallen dat op een aantal plaatsen duidelijk zichtbaar is dat er sprake is van lekkage en verweking. Het mag duidelijk zijn dat dit verder moet worden uitgezocht. De verkenning ad. € 40.000 wordt gefinancierd vanuit de algemene reserve (resultaatsbestemming 2015). Deze eerste verkenning dient inzicht te geven in de "ernst van de zaak". Niet uitgesloten wordt dat diepgaander onderzoek noodzakelijk zal zijn. Ook moet duidelijk worden wat dit dan zou moeten kosten. Daaropvolgend zal duidelijk worden of er sprake is van grootschalig herstel en de kosten daarvan.

- Onderhoudsfonds gras/ vegetatie/ beplanting

Nieuwe activiteiten zijn niet opgevoerd. De regelmaat in frequenties van de renovaties aan toplagen en drainages van de manifestatieterrainen, dagcamping en ligweiden zwemplas is beschreven op de tabel van dit fonds.

Onderhoudsfonds recreatieve voorzieningen

De meerjaren adviezen voor groot onderhoud van ABOS bv. vormen de basis van dit fonds. Jaarlijks wordt een geactualiseerd rapport uitgebracht. ABOS is KOMO-gecertificeerd voor inspectie, controle en onderhoud speelelementen en is sinds juli 2002 lid van de Nederlandse Normcommissie op het gebied van speeltoestellen. Rondom het Biesboschcentrum Dordrecht en de omgeving van de zwemplas gaat het om gemiddeld 65 voorzieningen. Vervangingen in verband met vernielingen zijn ondergebracht onder de post straatmeubilair (€2.000 per jaar).

Onderhoudsfonds gebouwen

De meerjaren adviezen voor groot onderhoud van het Ingenieursbureau Drechtsteden vormen de basis van dit fonds. Deze worden elk jaar door het IBD geactualiseerd. De schuur en de woning van de boerderij Zuileshoeve maakten onderdeel uit van het bidbook over de ontwikkeling van deze locatie. Het uitbrengen van dit bidbook heeft niet het gewenste resultaat opgeleverd. Dus resteert de opdracht te zorgen dat het casco optimaal in stand blijft. Hiervoor is in de begroting 2015 al € 15.000 opgenomen voor gevelonderhoud van de schuur. Voor een betere onderbouwing van de instandhoudingskosten, ook naar de toekomst, heeft het IBD in 2016 een nieuwe MOP gemaakt voor zowel de schuur als de woning. De benodigde bedragen zijn opgenomen vanaf 2017. Door de verhoging van de storting met € 10.000,- per jaar met ingang van 2016 zijn deze investeringen mogelijk. Er zijn geen bedragen opgenomen voor sanitair, keuken, wanden en plafonds. Vanwege de te verwachten

ingrijpende verbouwingen en herstellingen wordt er voornamelijk van uitgegaan dat de nieuwe initiatiefnemer deze kosten voor zijn rekening neemt.

Onderhoudsfonds infrastructuur

De regelmaat in frequenties van renovaties en vervangingen is beschreven op de tabel van dit fonds. Met betrekking tot de asfaltconstructies wordt nauw samengewerkt met de sector Stadsbeheer van de gemeente Dordrecht. Op grond van terreininventarisaties, kengetallen en eenheidsprijzen uit bestekken worden benodigde ramingen opgesteld.

Onderhoudsfonds water en oevers

De meerjarenonderhoudsplanning (MOP) voor baggerwerkzaamheden in de waterpartijen wordt gebaseerd op de jaarlijkse dieptepeilingen, die overal plaatsvinden. Deze monitoring geeft een betrouwbare prognose voor de te verwachten baggerwerkzaamheden, waardoor deze tijdig in dit fonds kunnen worden opgenomen. Met betrekking tot de grootste kostenposten kunnen de volgende frequenties worden gehanteerd:

- Baggeren waterwegen Moldiep en Sionsloot : elke 4 jaar telkens 4.000 m³,
- Baggeren havens Biesboschcentrum en Passantenhaven : elke 3 jaar telkens 1.000 m³,
- Baggeren zwemplas Merwelanden : elke 20 jaar telkens 3.000 m³ (voor het eerst weer in 2035).

Het baggeren van de sloten in de deelgebieden Hel- en Zuilespolder en Moldiep/Crayestein is door monitoring tussen 2006 en 2014 helder in beeld gebracht. Dit is de opmaat voor de bedragen die hiervoor in dit fonds zijn ingevuld. De oeverbescherming van de zwemplas heeft een natuurlijk karakter in de vorm van wilgentakken. De ervaring leert dat periodiek (om de twee jaar) deze voorziening met nieuw materiaal moet worden aangevuld. Er zijn vier ontwateringsgemalen. Afhankelijk van de locatie en de pompcapaciteit heeft elk gemaal een eigen aanschafprijs. De technische levensduur is maximaal 20 jaar. Om deze te bereiken dient elke 5 jaar een revisiebeurt te worden uitgevierd. De rioolpomp Sionpolder heeft een technische levensduur van 10 jaar. Duikers en inlaten zijn in 2013 en 2014 gerenoveerd. De prognose is dat over 15 jaar er weer een opgave komt voor dit fonds. De greppels in de hakgrienden en langs de parkeerterreinen groeien en slibben na verloop van tijd dicht. De ervaring is dat elke 4 tot 5 jaar deze weer op diepte en onder profiel moeten worden gebracht. Het IBD maakt voor de aanlegsteigers en aanmeerpalen een MOP. Voor het eerst is dit gedaan in maart 2015 ten behoeve van de begroting 2016. Deze MOP is in mei 2015 vervolmaakt en in het fonds opgenomen. In deze nieuwste versie zijn vanaf nu ook opgenomen de steigervoorzieningen bij de haven van het Biesboschcentrum en de nieuwe aanlegsteigers bij de Zuileshoeve en Ottersluis voor de nieuwe fietsverbinding met de Hollandse Biesbosch. De oeverbescherming van de haven Biesboschcentrum en passantenhaven wordt in 2019 en 2020 aangepakt. De prognose is dat over 20/25 jaar er weer een nieuwe opgave komt voor dit onderdeel. Tenslotte geldt dat het ponton van de waterbus in beheer is bij de sector Stadsbeheer van de gemeente Dordrecht. Het Parkschap heeft de door Stadsbeheer opgegeven bedragen in deze onderhoudsvoorziening opgenomen.

- *Toezicht en handhaving in natuur- en recreatiegebied De Hollandse Biesbosch*

Uit verschillende bronnen komt naar voren dat de handhavende aandacht zich óók in 2017 moet richten op het voorkomen, bestrijden en vervolgen van:

- veroorzaken van overlast: geluid, afval, ongewenst gedrag, verstoren rust
- verkeersoverlast op land en water: snel varen, parkeren, overtredingen gesloten verklaringen
- vernieling en beschadiging: natuur, milieu, eigendommen
- hondenoverlast
- misdrijven: dumpingen, stroperij, vernieling, diefstal
- misbruik ontheffingen.

Het handhaven wordt uitgevoerd door zogenaamde parkwachters en Biesbosch BOA's.

- *Biesboschcentrum Dordrecht*

- PR en marketing

Het nieuwe ondernemende bezoekerscentrum staat centraal in de PR en de promotie. In samenwerking met de betrokken ondernemers is het aanbod aan groepsarrangementen vernieuwd. Ook het excursieprogramma is in lijn daarmee geëvolueerd. De marketing richt zich in 2017 op dit vernieuwde aanbod aan activiteiten en een vernieuwd centrum.

- Educatie

In 2016 is in samenwerking met Staatsbosbeheer en het Biesbosch MuseumEiland voor schooljaar 2016/2017 één gezamenlijk brochure uitgebracht met alle schoolactiviteiten in het nationaal park. In 2017 zal de samenwerking verder worden uitgebouwd naar het inhoudelijk afstemmen van programma's en scholing van schoolgidsen.

- Vrijwilligers

Vrijwilligers worden meer en meer ingezet voor andere werkzaamheden dan alleen de begeleiding van educatieve activiteiten. Ook voor onderhoud, pont varen, bezoekerscontact en facilitaire zaken wordt vaker beroep gedaan op vrijwilligers. Voor alle vrijwilligers geldt de vergoeding zoals bepaald met het in 2016 geïmplementeerde gidsenbeleid met het wettelijk maximum van € 4,50/uur en € 1500,- per jaar.

Ondernemend bezoekerscentrum

Het bezoekerscentrum beperkt haar eigen activiteiten tot datgene wat nodig is om de kernactiviteiten goed te vervullen: publiciteit, marketing, educatie en voorlichting. Voorts zal het bezoekerscentrum een bemiddelende rol spelen in de koppelen van vraag en aanbod van activiteiten die in eigen beheer en door ondernemers worden uitgevoerd. Dit moet kostendekkend worden vormgegeven.

Onderhoudsfonds – Sterling, zonnepont 7 en zonnepont Grienduil

In het onderhoudsfonds is jaarschijf 2025 toegevoegd. De storting van deze voorziening is verlaagd. Na het afstoten van de Halve Maen in 2014 is de dotatie onvoldoende bijgesteld.

Wat mag het kosten?

Als gevolg van diverse taakstellingen (10% in 2010, trap af, hanteren nullijn), het vervallen van de middelen van het Bestedingenplan NP en bijdragen inzake de 3^e Merwedehaven staat de financiering van het natuur- en recreatiegebied onder druk. Tegelijkertijd is de kwaliteit gehandhaafd en zijn de onderhoudsvoorzieningen op peil. Nieuwe opbrengsten vanuit een ondernemend bezoekerscentrum, concessieverlening en natuurbijdragen parkeren en recreatievaart moet de financiering van het onderhoud- en beheer en toezicht en handhaving gebieden en de recreatieve voorzieningen op het huidige niveau handhaven.

8. Investeringsen

In het meerjarenplan investeringen zijn voor 2017 een aantal investeringen opgenomen. Hieronder worden deze besproken incl. eventuele nieuwe investeringen in plaats van de investering uit het meerjarenplan investeringen. Ook worden de wijzigingen in het meerjarenplan investeringen toegelicht. De kosten van de investeringen uiteten zich in kapitaallasten in de (meerjaren)begroting.

• Routine investeringen

Onderstaande investeringen worden gezien als routine-investeringen en worden in 2017 uitgevoerd na goedkeuring van deze begroting.

- Airco Biesboschcentrum Dordrecht ad. € 6.845.
- Koffieautomaat Biesboschcentrum Dordrecht ad. € 2.355.

Het meerjarenplan bevatte ook een krediet voor een deel van de steigers bij het Biesboschcentrum. Op basis van het MOP blijkt vervanging hiervan pas in 2034 nodig. Dit krediet vervalt dan ook.

- Nieuwe investeringen waarvoor besluitvorming wordt gevraagd
Het krediet voor een tentoonstelling in het Biesboschcentrum wordt al enkele jaren doorgeschoven in afwachting van nieuwe plannen voor een ondernemend Biesboschcentrum. De uitwerking van dit plan voor een ondernemend bezoekerscentrum is/wordt gefinancierd vanuit de verdienmodellen en vanuit de waterdriehoek (nog niet toegezegd en waarvan 50% wordt medegefinancierd vanuit het Parkschap, bestemmingsreserve tentoonstelling). Het krediet, in deze begroting naar beneden bijgesteld naar een bedrag van maximaal € 136.500 (en gefinancierd vanuit de bestemmingsreserve tentoonstelling), zal worden voorzien van een voorstel aan het bestuur alvorens dit krediet wordt benut.
- Overige wijzigingen voor 2017 en de meerjareninvesteringsbegroting

Vanwege de investering in een nieuw bedrijfsvoeringpakket voor het Biesboschcentrum Dordrecht in 2016 komt in de plaats van de vervangingsinvestering die voor 2019 gepland stond.

De vervanging van de complete steiger voor de rondvaart (volledig afgeschreven in 2014), begroot voor 2019, is volgens het MOP IBD pas nodig in 2034. Het groot onderhoud voor deze steiger is begroot in de onderhoudsvoorziening. Dit betekent dat voor vervanging te zijner tijd, in 2034, nieuwe kapitaallasten aan de orde zijn, waarvoor de budgetten moeten worden verhoogt en nieuwe financieringsbronnen nodig zijn.

PARAGRAFEN

9. Algemene dekkingsmiddelen

De algemene dekkingsmiddelen betreffen die inkomsten waarvan de besteding niet gerelateerd is aan een vooraf bepaald doel en staan zo ter vrije afweging door het bestuur. De besteding is dus niet gebonden; er staat geen verplichtingen tegenover.

Algemene uitkeringen

De deelnemers in het schap staan garant voor het nadelig exploitatiesaldo. De verdeling van het negatief saldo over de deelnemers is hierna weergegeven. In de paragraaf *compensabele BTW* is de totale deelnemersbijdrage per deelnemer weergegeven.

Parkschapsaangelegenheden:

- Provincie Zuid Holland 25%
- Provincie Noord Brabant 25%
- De gemeentes dragen naar rato van het inwoneraantal d.d. 1 januari van het verslagjaar bij aan het restant. Voor begroting 2017 is de verdeling op basis van het inwoneraantal d.d. 1 januari 2015 (CBS-cijfers) aangehouden. Dit betekent een minimale wijziging ten opzichte van de vorige begroting.

Natuur- en recreatiegebied De Hollandse Biesbosch:

- Provincie Zuid Holland 25%
- Gemeente Dordrecht 87,5% van het restant
- Gemeente Sliedrecht 12,5% van het restant

Omdat de deelnemers garant staan voor het tekort is geen post onvoorzien opgenomen.

Compensabele BTW

Conform de afspraak met de belastingdienst wordt de compensabele BTW welke in rekening is gebracht bij het schap, doorgeschoven naar de deelnemers. Deze kunnen zelf hun recht op compensatie effectueren. De totaal geraamde BTW BCF (inclusief investeringen) bedraagt

€ 318.564. Op basis van de verdeelsleutels voor de verschillende compartimenten bedraagt de verdeling van de deelnemersbijdrage en de BTW BCF per deelnemer:

- Provincie Zuid Holland € 400.670 exclusief € 78.517
- Gemeente Dordrecht € 968.614 exclusief € 171.248
- Gemeente Sliedrecht € 142.487 exclusief € 26.189
- Provincie Noord Brabant € 62.912 exclusief € 26.377
- Gemeente Drimmelen € 19.426 exclusief € 8.145
- Gemeente Werkendam € 19.292 exclusief € 8.088

Overige algemene dekkingsmiddelen

De vergoeding voor het langer in stand houden van het afvalverwerkingsbedrijf in de Hollandse Biesbosch (3^e Merwedehaven) ad. € 120.622 is met ingang van 1/1/2017 geëindigd.

10. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen kan in algemene zin worden gedefinieerd als de mate waarin het schap in staat is tegenvallers op te vangen. De twee elementen, die relevant zijn voor de beoordeling van het weerstandsvermogen, zijn enerzijds de relevante risico's en anderzijds de weerstandscapaciteit. Onder relevante risico's worden in dit verband verstaan exploitatie- en overige risico's die niet anderszins zijn te ondervangen. Weerstandscapaciteit is de verzamelterm van al die bronnen waaruit de financiële gevolgen van tegenvallers bekostigd kunnen worden. Gesteld kan worden dat het weerstandsvermogen zich op een adequaat niveau bevindt indien het schap in staat is om substantiële tegenvallers op te vangen zonder dat afbreuk wordt gedaan aan eerder vastgesteld beleid en de hieraan gekoppelde niveaus van programma's en activiteiten. In de bedrijfsvoering van het Parkschap staat een adequaat risicomanagement voorop en is de (financiële) weerstandscapaciteit het sluitstuk van het risicomanagement. In dat kader zijn alle risico's belicht waarvoor geen voorzieningen zijn gevormd of die niet tot afwaardering van activa hebben geleid en die van materiële betekenis kunnen zijn voor het balanstotaal of de financiële positie.

Weerstandscapaciteit

De bronnen van het Parkschap om financiële tegenvallers ten gevolge van relevante risico's (zie dit hoofdstuk) te kunnen ondervangen (de weerstandscapaciteit) bestaan uit:

1. De reserves op de balans;
2. De verzekeringsportefeuille;
3. De garantstelling door de deelnemers.

Reserves

Reserves kunnen worden onderscheiden in algemene en bestemmingsreserves. De algemene reserve dient onder andere ter equalisatie van exploitatiesaldi. Dit houdt in dat positieve jaarresultaten in de algemene reserves worden gestort en bij een negatief jaarresultaat vindt een onttrekking plaats. Algemene reserves zijn vrij aanwendbaar bij tegenvallers (bufferfunctie). Bestemmingsreserves daarentegen dienen een specifiek doel en zijn dus in principe niet vrij inzetbaar in geval van tegenvallers (bestedingsfunctie).

In de algemene reserve van het Hollandschap zijn bedragen gereserveerd voor de kapitaallasten van resultaatbestemmingen van 2005 en 2006 en een resultaatbestemming 2015 van € 80.000 voor uitgaven in 2017.

De reservepositie per 31 december 2017 bedraagt naar verwachting in totaal € 751.182 en is als volgt opgebouwd:

• Algemene reserve	€ 518.103
• Bestemmingsreserves:	
– Reserve donaties	€ 20.462
– Reserve tentoonstellingen	€ 89.768
– Reserve afschrijving economisch nut	<u>€ 122.850</u>
Totaal reserves	€ 751.182

De nieuwe reserve afschrijving economisch nut (RAEN) wordt gevoed uit de bestemmingsreserve tentoonstellingen op het moment dat in een nieuwe tentoonstelling is geïnvesteerd. Vervolgens worden de afschrijvingslasten van de geactiveerde tentoonstelling gefinancierd vanuit een (jaarlijkse) onttrekking vanuit de RAEN. De resterende middelen in de bestemmingsreserve zullen naar verwachting worden aangewend voor een project Bezoekerscentrum van internationale allure in het kader van de Waterdriehoek (cofinanciering). Het bestuur ontvangt hiertoe medio zomer 2016 een voorstel.

Zie voor het verwachte verloop van de reserves in 2016 en 2017 de bijlage 'Staat van reserves'.

Verzekeringen

Binnen het schap zijn voorzieningen getroffen voor voorzienbare lasten in verband met risico's en verplichtingen waarvan de omvang en/of het tijdstip van optreden (per balansdatum) min of meer onzeker zijn (bijvoorbeeld groot onderhoud). Naast het treffen van voorzieningen bestaat ook de mogelijkheid bepaalde risico's te verzekeren. Het schap doet dit onder andere op het gebied van risico's van brand, ongevallen, aansprakelijkheid, wagenpark en vaartuigen. Binnen deze risico's is niet alles gedekt, wat het treffen van preventieve maatregelen, voor zover deze in het vermogen van het schap liggen om te beïnvloeden, des te belangrijker maakt.

Risico's en beheersmaatregelen

De scope van de risicoparagraaf betreft de periode van 3 jaar, 2016 – 2018.

Verdienmodellen

De verdienmodellen moeten inkomsten genereren om de meerjarenbegroting te sluiten, immers de bijdrage van het Bestedingenplan en de bijdrage voor de 3^e Merwedehaven zijn vervallen. De maximale risico-omvang bedraagt € 582.000.

Het grootste risico betreft de inkomsten op de verdienmodellen op de korte termijn (2016). In de berekening van de kans is voor dit jaar een hoog percentage van toepassing. Zo wordt de kans dat de natuurbijdrage automobilisten voor 2016 opbrengsten zal genereren minimaal ingeschat, en de kans op opbrengsten in 2017 (en dus 2018) hoog. Uitgangspunt voor alle verdienmodellen is dat de geraamde opbrengsten in 2018 volledig zullen worden gerealiseerd.

Het risico maal kans voor alle verdienmodellen samen bedraagt € 230.000; de gemiddelde kans dat het risico optreedt, is dus 40%.

Naast het risico dat de opbrengsten niet worden gerealiseerd, bestaat het risico dat de middelen niet ten goede komen aan de door het Parkschap begrote investeringen in de Hollandse Biesbosch. Dit risico is niet meegenomen in de inschatting van de kans op optreden van het risico.

Op het moment dat de beoogde opbrengsten niet worden gerealiseerd, zal het Parkschap in gaan leveren op het gebied van beheer & onderhoud, openingstijden van het bezoekerscentrum en op voorlichting & educatie.

Organisatiekosten Parkschap

Het Parkschap krijgt niet alle kosten doorbelast. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de kosten van de salarisadministratie door het SCD en kosten voor het financieel pakket K2F. Het SCD heeft aangegeven hierover in gesprek te willen gaan met het Parkschap. Het Parkschap is voornemens hierin ook een digitale afhandeling van facturen mee te nemen ten behoeve van optimalisatie van het financieel proces. Dit brengt het risico van extra kosten met zich mee.

Ook het gebruik van vergaderruimte en werkplekkosten op het stadskantoor in Dordrecht worden niet doorbelast. Het risico bestaat dat deze 'verborgen' organisatiekosten, die zich momenteel bij de deelnemers voordoen, in de toekomst alsnog ten laste van het Parkschap komen. Dit is niet binnen de huidige budgetten op te vangen.

Daarnaast geldt dat voor de extra opgaven gebruik gemaakt wordt van het ambtelijk apparaat van de deelnemers. Denk aan juridische inzet bij het opstellen van de Biesboschverordening, maar ook de begeleiding bij aanbesteding (via SCD-inkoop). De deelnemers hebben in de bestuursvergadering d.d. mei 2011 en november 2013 aangegeven dat het Parkschap bij dergelijke opgaven (meer) gebruik kan maken van het ambtelijke apparaat van de betrokken

deelnemers. De beheermaatregel vormt het betrokken houden van de deelnemers bij de ontwikkelingen en het niet overvragen van de deelnemers. Het risicobedrag is grof geschat op € 35.000 per jaar; voor de periode 2016-2018 is het reële risico geschat op € 42.000.

Ondergedompeld en STEP

Het EU-programma STEP is afgerond. Enkele deelprojecten (website NP, bezoekersmonitor) worden nog afgewikkeld in het kader van de resterende middelen van Ondergedompeld (2016).

De beheer- en onderhoudskosten van enkele binnen STEP aangelegde recreatieve voorzieningen vormen een risico. Voorzieningen als de zonnepont Grienduil en elektrische oplaadpalen zijn nog niet kostendekkend. Tegelijkertijd is bekend dat veerverbindingen bijna nooit een sluitende exploitatie kennen. Voor de oplaadpalen moet een stimulans richting duurzaam varen worden geboden. De ecolodge zal naar verwachting onderdeel gaan uitmaken van een toekomstige exploitatie van de Zuileshoeve. Zie risico Gebouwen.

De exploitaties staan met een beperkt tekort in de begroting; de meerjarenbegroting is sluitend gemaakt met verdienmodellen. De beheermaatregelen voor een hogere kostendekking (stimulans elektrisch varen, varen zonnepont met vrijwilligers en ondernemer Zuileshoeve) zullen beperkt verlichting brengen in de omvang van het risico Verdienmodellen (zie hierboven).

Met het aflopen van het programma is de dekking voor personeel dat werkzaam was binnen dit programma. Voor één personeelslid geldt dat de dekking moest ontstaan door verbeteringen in de bedrijfsvoering (Biesboschcentrum Dordrecht). Er is echter geen sprake van financiële ruimte om 'de terugkeer' van het personeelslid op te vangen. Naar oplossingen wordt steeds gezocht. Met het aflopen van het EU-project CareLands is dit voor 2016 en verder nog een opgave. De maximale en reële omvang van dit risico voor 2016-2018 bedraagt ca. € 100.000 respectievelijk ca. € 80.000.

Beheer en onderhoud recreatie- en natuurgebieden de Hollandse Biesbosch

Het Parkschap heeft de verplichting schoon en veilig water aan te bieden. Dat geldt voor de doorgaande vaarwegen, de havens en de zwemplas. De activiteit die hierbij relevant is, is het baggeren (verwijderen aangegroeid slib). Voor een aantal sloten en havens zijn hiervoor periodiek middelen gereserveerd in de voorziening. Voor andere waterwegen geldt dat het eigenlijk niet mogelijk is om 5 tot 10 jaar vooruit te kijken. Om die reden doet het schap periodieke metingen (monitoring) om te bepalen of en wanneer gebaggerd moet worden. Als uit de monitoring blijkt dat gebaggerd moet worden, wordt op dat moment middelen geregeld (want niet eerder redelijkerwijs in te schatten). Het risico bestaat dat op dat moment een extra bijdrage van de deelnemers noodzakelijk is dan wel een structurele ophoging van het onderhoudsfonds.

Bij het monitoren van de slibaanwas in 2015 heeft ook een visuele inspectie plaatsgevonden van de aanliggende waterkeringen. Het gaat met name om de keringen langs de Sionsloot, Moldiep en Helsloot. Hierbij is opgevallen dat op een aantal plaatsen duidelijk zichtbaar is dat er sprake is van lekkage en verweking. Via resultaatbestemming 2015 is voor een verkenning in 2017 € 40.000 beschikbaar gesteld. In hoofdstuk 7 is eveneens aangegeven dat diepgaander onderzoek niet ondenkbaar is. Voorlopig wordt voor diepgaand onderzoek in 2018 € 150.000 opgenomen met een kans van 50%. Vervolgens zal blijken of sprake moet zijn van grootschalig herstel en de kosten daarvan.

Onderhoud en beheer Nieuwe Dordtse Biesbosch

De besluitvorming rond het bestemmingsplan de Nieuwe Dordtse Biesbosch is afgerond. Het uitvoeringsbudget voor de onderdelen Noorderdiep en Elzen-Noord is beschikbaar gesteld. De afspraak met betrekking tot beheer door Staatsbosbeheer (natuurdeel) en Parkschap (recreatie) is ongewijzigd. Vanaf 2017 komen deze gebieden in beheer bij Staatsbosbeheer en vanaf 1-1-2018 het recreatiedeel bij het Parkschap.

Voor de komende jaren zal het Parkschap (en Staatsbosbeheer) uren investeren in de uitwerking, Dordrecht stelt hiertegenover capaciteit beschikbaar voor het uitwerken van verdienmodellen; tevens wordt voor 2016 e.v. een beperkt aantal uren vergoed vanuit het project.

Voorgaande betekent echter wel dat het Parkschap in de periode 2016 – 2017 geraamde inkomsten voor beleid en beheer voor derden (Brede doorlichting) niet volledig realiseert.

Doorberekende uren van het Parkschap voor andere projecten (gebiedsontwikkeling, Nationale

Parken van wereldklasse) moeten inkomsten genereren. Het maximale risico voor deze periode bedraagt € 73.000, de risico-inschatting (kans) verschilt per jaar en is gemiddeld ca. 72%). Het reële risico bedraagt € 53.000.

Gebouwen

Na de aankoop in 2011 van de woning van de Zuileshoeve is gestart met het onderzoek om deze woning met naastliggende schuur en hoogstamboomgaard te ontwikkelen tot een kleinschalige recreatieve voorziening (stepping stone). Hiertoe is in 2013 een bidbook uitgebracht, maar dit heeft uiteindelijk geen ondernemer opgeleverd. In 2015 heeft zich een nieuwe en serieuze gegadigde gemeld. Inhoudelijk ziet het aangeboden plan er hoopvol uit. De financiële en juridische aspecten komen in het eerste kwartaal van 2016 aan de orde. De meest positieve planning is dat dit project operationeel zal zijn in 2017. Tot die tijd worden de kapitaallasten en noodzakelijke onderhoudskosten (instandhouding) opgevangen binnen de bestaande begroting. Het risico bestaat dat als er niet tot overeenstemming wordt gekomen de locatie (na noodzakelijke investeringen) wordt uitgegeven voor alleen bewoning. Zijdelings zal dit ook zijn weerslag hebben op de ecolodge die hier nabij ligt en de fietsveerverbinding tussen de Zuileshoeve en de Ottersluis.

Er geldt dat investeringen aan de woning noodzakelijk zijn. De daadwerkelijke investeringen zijn afhankelijk van eventuele afspraken met een nieuwe ondernemer. Het bestuur krijgt een investeringsvoorstel met dekking vanuit de onderhoudsvoorziening. De onderhoudsvoorziening is hierop aangepast (begrotingen 2016 en 2017). De kans dat het onderhoudsfonds niet toereikend is voor dit voorstel is beperkt. Het risicobedrag bedraagt PM.

Het sedumdak van het Biesboschcentrum verkeert in slechte staat. De vraag staat uit of deze sedumconstructie geheel gerenoveerd wordt of dat voor een andere dakafwerking, bijvoorbeeld in combinatie met zonnepanelen, wordt gekozen. De mogelijkheden van energie-opwekking en de financiële gevolgen zullen verder worden uitgewerkt. Besloten is de situatie onderdeel te laten uitmaken van het onderzoek naar een Ondernemend Bezoekerscentrum (totaalaanpak).

Er is nog geen directe schade aan het gebouw ontstaan, maar dit kan ontstaan door verder verval (onder andere door de slechte afwatering).

Vervanging door een nieuw sedumdak kost € 65.000. Het risico betreft de eenmalige investering in een deel sedumdak en wordt momenteel ingeschat op 40% van € 65.000 is € 26.000.

Toezicht en handhaving

De operationele inzetcapaciteit van de gebiedspartners komt steeds beter op het gewenste niveau. Voor het samenwerken, coördineren en rapporteren is een beperkt budget beschikbaar voor de coördinator toezicht en handhaving. Met ingang van 2016 is hiervoor naast inkomsten uit ontheffingen ook een deel van de deelnemersbijdragen beschikbaar. De tijd moet uitwijzen of de inzet toereikend is. Het risico is dan ook PM.

Ondernemersrisico

Gezien de aard van de activiteiten die met name in en rond het Biesboschcentrum Dordrecht zijn georganiseerd, zijn de inkomsten sterk afhankelijk van externe factoren als de weersomstandigheden, de ontwikkelingen op de vrijetijdsmarkt, als ook de economische situatie. Deze ontwikkelingen hebben zich in negatieve zin met name voorgedaan bij de Halve Maen. De Halve Maen is inmiddels afgestoten, waarmee het ondernemersrisico is beperkt.

De activiteiten van de verhuur hebben meer focus op varen gekregen (gestopt is met verhuur van fietsen en steps).

Voor begrotingsonderdelen met een ondernemersrisico is/wordt kritisch gekeken naar maatregelen om de opbrengsten te verhogen dan wel de begrote opbrengsten ook daadwerkelijk te genereren (vernieuwde groepsruimte). Andere maatregelen om de opbrengsten te verhogen zijn onder andere slimmer inplannen van de Sterling gedurende het seizoen, online boeken, verbeteren van de website en weersafhankelijke personeelsinzet.

In 2016 zal met name de verhuur als een 'business' gerund gaan worden, waarbij efficiënte personele inzet en slim inspelen op de vraag aandachtspunten zijn. Dit kan onder meer een gevolg hebben voor openingstijden. Ook het invoeren van de vennootschapsbelasting vormt een risico, deze drukt het resultaat. De gevolgen van deze maatregel worden in 2016 verkend.

Overigens geldt dat binnen de verdienmodellen sprake is van opbrengstmodellen waar ook het ondernemersrisico aan de orde is.

Verkeersperikelen

De verkeerssituatie in het intensieve recreatiegebied rondom de zwemplas en evenemententerreinen is nog steeds niet optimaal. Maatregelen zoals het invoeren van betaalde toegang (natuurbijdrage automobilisten), (gedeeltelijke) afsluitbaarheid van gebiedsdelen en éénrichtingsverkeer behoeven verdere uitwerking. De natuurbijdrage automobilisten, wel of niet in combinatie met de BiesPas, is één van de verdienmodellen. Mocht betaald parkeren niet worden ingevoerd, dan heeft het Parkschap het probleem van een niet sluitende begroting. Daarnaast blijft de verkeerssituatie suboptimaal.

De omvang van de algemene reserve per 2017 bedraagt € 518.103. De opsomming van de risico's (in €) is onderstaand in een tabel gepresenteerd, alsmede de werkelijk opgetreden risico's in 2015.

Omschrijving risico	max.2016-2018	risico x kans	werkelijk 2015
Verdienmodellen 2016 - 2018	582.000	230.000	110.000
Volledige doorberekening organisatiekosten	105.000	42.000	0
Personele kosten (STEP)	100.500	80.400	21.800
Onderhoud & beheer gebieden - verweking waterkeringen	150.000	75.000	0
NDB / Beleidsinzet voor derden (Brede doorlichting)	73.000	52.700	8.500
Gebouwen - Zuileshoeve	PM	PM	0
Gebouwen - dakbedekking Biesboschcentrum	65.000	26.000	0
Coördinatie Toezicht en handhaving	PM	PM	0
Ondernemersrisico Biesboschcentrum	PM	PM	0
Verkeersperikelen	PM	PM	0
	1.075.500	506.100	140.300

N.B. De werkelijkheid geworden risico's in 2015 (zie tabel) konden in dat jaar worden gecompenseerd door lage rentelasten, sturing op de budgetten (bezuinigingsmaatregelen) en enkele onvoorziene meevallers.

11. Bedrijfsvoeringparagraaf

Personeel

De inzet en aanstelling van medewerkers bij het Parkschap is gevarieerd. Er is sprake van detachering vanuit de gemeente Dordrecht en Staatsbosbeheer.

Daarnaast zijn arbeidscontractanten in dienst van het Parkschap. Tenslotte is sprake van flexibele inhuur.

Het Servicecentrum Drechtsteden verzorgt de personeelsadministratie voor de arbeidscontractanten van het Biesboschcentrum Dordrecht.

Ook wordt er veel werk verricht door vrijwilligers, met name als gids voor bezoekers (dit geldt zowel bij het Biesboschcentrum Dordrecht als bij SBB/Bezoekerscentrum Drimmelen).

Vanuit Staatsbosbeheer zijn verschillende medewerkers nauw betrokken bij het Parkschap. De afspraken hierover zijn vastgelegd in de Samenwerkingsovereenkomst Staatsbosbeheer en de Gemeenschappelijke Regeling Parkschap Nationaal Park De Biesbosch.

Voor de uitvoering van het beheer van het recreatiegebied De Hollandse Biesbosch is een bestek opgesteld. De uitvoering is na de aanbesteding in handen van het SW-bedrijf Drechtwerk. In 2012 heeft de aanbesteding plaatsgevonden; het gaat om een periode van 3 jaar (2013 – 2015) met de mogelijkheid tot verlenging met maximaal 1 jaar. In 2016 zal een nieuwe aanbesteding plaatsvinden.

Automatisering

De medewerkers, die werkzaam zijn op de locaties Sionpolder en het Biesboschcentrum zijn middels een glasvezelverbinding aangesloten op het stadskantoor in Dordrecht.

Het Parkschap heeft een eigen website, www.biesboschcentrumdordrecht.nl, welke wekelijks wordt geactualiseerd. De werkplekondersteuning wordt verzorgd door het SCD. In 2016 is een nieuw bedrijfsvoeringpakket aangeschaft dat met de opening van het seizoen per 1 april 2016 werkzaam zal zijn en waarbij tevens een geautomatiseerde verwerking van gegevens naar het financiële pakket K2F.

Organisatie

Met de vorming van één Parkschap is de werkorganisatie voor bestuursondersteuning, vastgesteld in de bestuursvergadering van 25 februari 2011, als volgt:

Een directeur (0,67 fte), Beleid 0,5 fte, Beheer 0,2 fte en Bezoek 0,2 fte, capaciteit Staatsbosbeheer (een equivalent van € 50.000), directiesecretaresse (0,45 fte), boekhouding (0,40 fte) en control (een equivalent van € 42.000).

De ondersteuning van de bestuurscommissie met 0,5 fte vanuit provincie Noord-Brabant (via Stichting Beheer NP) is m.i.v. 1/1/2014 is vervallen.

Het budget voor Beleid is met ingang van 1 april 2015 voor de periode van 2-2,5 jaar gelinked aan programmaleiding verdienmodellen (voor 50% gecofinancierd door de provincie Zuid-Holland).

Huisvesting

De medewerkers van Parkschap zijn gehuisvest op meerdere locaties, te weten: het Biesboschcentrum Dordrecht (incl. verhuurloket), de Sionpolder, het Stadskantoor Dordrecht en – sinds de opening- ook in het Biesboschmuseum aan de Brabantse zijde van het NP, alwaar ook de medewerkers van Staatsbosbeheer gehuisvest zijn.

Daarnaast zorgt het schap voor een onderkomen voor de medewerkers van de reclassering die werkzaamheden uitvoeren in het gebied.

12. Verbonden partijen

Het Parkschap is een gemeenschappelijk regeling waarin de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant en de Gemeentes Dordrecht, Sliedrecht, Drimmelen en Werkendam in deelnemen. Zij staan garant bij een nadelig exploitatiesaldo (zie hoofdstuk 9 Algemene dekkingsmiddelen). De beide provincies hebben aangegeven per 1/1/2018 uit te treden. In 2016 en 2017 vinden de gesprekken plaats over de condities waaronder de uittreding kan plaatsvinden. De provincie Zuid-Holland is voornemens haar deelnemersbijdrage te vervatten in een subsidieregeling, welke een afbouw kent. In de begroting 2017 is de totale bijdrage van de participanten geraamd op € 1.613.401 (excl. € 318.564 BTW BCF), nullijn met minimale verschillen in de bijdrage per deelnemer als gevolg van een lichte wijziging in inwoneraantallen. De bijdragen van de afzonderlijke deelnemers staan in paragraaf 9.

13. Financieringsparagraaf

Treasury is het besturen en beheersen, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële geldstromen, de financiële positie en de hieraan verbonden risico's. Meer concreet gaat het om financiering van het beleid tegen zo gunstig mogelijke voorwaarden, het te allen tijde zorgen voor voldoende liquide middelen, waarbij een tijdelijk overschot tegen een zo hoog mogelijk rendement wordt belegd, en het daarbij afdekken van met rente- en kredietrisico's.

In het kader van de Wet financiering decentrale overheden (Wet FIDO) is een Financieringsstatuut verplicht. Dit statuut heeft tot doel kaders aan te geven, waarbinnen het schap haar geldstromen beheert. Het Financieringsstatuut voor het Parkschap is 20 mei 2011 door het Algemeen Bestuur vastgesteld en maakt deel uit van de financiële beheerverordening van het Parkschap. Voor een nadere uiteenzetting van het treasury-beleid verwijzen wij naar het genoemde Financieringsstatuut.

Het omslagpercentage van de rente is voor 2017 verlaagd naar 2,7% (was 4,5%). Deze verlaging wordt als volgt gemotiveerd.

Het gewogen gemiddelde van het rentepercentage van de huidige leningen van het Parkschap bedraagt 4,04%. Het is niet ondenkbaar dat in 2017 een nieuwe lening moet worden aangegaan. Deze lening zal gezien de huidige rentestand een lager rentepercentage kennen, waardoor het gewogen gemiddelde van het rentepercentage van de leningen zal dalen.

Mede als gevolg van het feit dat de leningen per 2018 en 2020 aflopen zijn de werkelijke rentelasten laag. Naar verwachting blijven deze rentelasten laag wanneer een nieuwe lening wordt toegevoegd. Wanneer de werkelijke rentelasten als uitgangspunt voor de omslagrente wordt genomen (een uitgangspunt die op grond van de financieel beheerverordening van het Parkschap mogelijk is), zal de omslagrente dalen tot ruim onder het gewogen gemiddelde van het rentepercentage van de huidige leningen.

Inmiddels is bekend dat de BBV medio april 2016 ten aanzien van de omslagrente wordt gewijzigd. Naar verwachting moet de verhouding van het vreemd vermogen (VV) op het totale vermogen meegenomen worden in de berekening van de omslagrente. Op grond van de verhouding van het vreemde vermogen ten opzichte van het totaal vermogen in de balans van het Parkschap (jaarrekening 2015) komt de rekenrente uit op 2,7%. Dit rentepercentage wordt dan ook gehanteerd als omslagrente in onderhavige (meerjaren)begroting van het Parkschap voor 2017.

De wettelijk toegestane kasgeldlimiet voor gemeenschappelijke regelingen is 8,2%; de renterisiconorm 20% (Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden, artikel 2).

Wanneer in drie achtereenvolgende kwartalen sprake is van overschrijding moet nieuwe langlopende financiering worden onderzocht.

In 2013 heeft het Parkschap een specifieke werkrekening voor schatkistbankieren geopend. Het schatkistbankieren houdt in dat de gelden van het Parkschap worden aangehouden bij het ministerie van Financiën. Achtergrond van het schatkistbankieren is dat publiek geld de schatkist dan niet eerder verlaat dan noodzakelijk is voor de uitvoering van die publieke taak. Toegestaan blijft dat decentrale overheden een bedrag van 0,75% van het begrotingstotaal met een minimum van € 250.000 buiten de Schatkist mogen houden; het zogenoemde drempelbedrag. M.i.v. 1 januari 2014 moet het saldo van de Parkschapsrekeningen boven de drempelwaarde van € 250.000 worden afgeroomd naar de specifieke werkrekening voor schatkistbankieren.

Eén van de beide bankrekeningen van het Parkschap is opgenomen in het stadsstelsel van Dordrecht bij de BNG. Dit is een complicerende factor voor het schatkistbankieren door beide organisaties.

14. Grondbeleid

Het Parkschap heeft geen grondexploitatie, derhalve wordt er geen grondbeleid ontwikkeld.

FINANCIËLE BEGROTING

15. Programmabegroting

De financiële begroting beoogt het inzicht in de financiën van het schap te vergroten en biedt daartoe een samenhangend inzicht in de ontwikkeling van de exploitatie en de belangrijkste vermogensbestanddelen. Voor meer financiële informatie verwijzen wij naar bijlagen.

- Ontwikkelingen in de baten en lasten

In deze paragraaf wordt een totaaloverzicht gepresenteerd van de aan verschillende begrotingsprogramma's gerelateerde baten en lasten en de ontwikkelingen/budgettaire uitgangspunten in de baten en lasten toegelicht.

- Ontwikkelingen/budgettaire uitgangspunten

De begroting 2017 en de meerjarenraming zijn opgesteld door een indexering toe te passen volgens de Consumentenprijsindex (CPI) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS):

Kalenderjaar	2014	2015	2016	2017
Nationale consumenten prijsindex (cpi, %)	1	0,6	0,6	1,1
http://cpb.nl/cijfer/kortetermijnraming-maart-2016				

De begroting 2016 werd echter met 1,2% geïndexeerd, terwijl de raming nu 0,6% bedraagt. Dit betekent een nacalculatie van -0,6% voor 2016 op de prijsgevoelige budgetten. De prognose van de inflatie voor 2017 bedraagt 1,1%. Dit betekent per saldo dat een indexatie van 0,5% voor prijsgevoelige budgetten in de begroting 2017 is toegepast.

De loonbudgetten zullen met 3,4% worden geïndexeerd; het betreft nacalculatie 2016, inclusief cao-ontwikkelingen voor 2017. In de begroting 2016 is de nullijn voor de loonbudgetten gehanteerd. De loonstijging voor gemeenteambtenaren bedraagt in 2016 echter 3% per 1-1-2016 en 0,4% per 1/1/2017.

Voorgaande is conform de door het bestuur afgesproken uitgangspunten voor begroting 2016 (kadernota 2017) op 19 februari 2016. Op basis van deze richtlijnen zijn de bijstellingen als volgt:

- Personeel	+ 3,4%	t.o.v. de begroting 2016
- Overige goederen en diensten	+ 0,5%	t.o.v. de begroting 2016
- Inkomsten	+ 1,05% en 2,26%*	t.o.v. de begroting 2016

De indexering van de inkomsten betreft een gewogen gemiddelde van de index op personele en materiële budgetten. De percentages staan voor de index op de inkomsten voor natuur- en recreatiegebieden en gebouwen resp. de inkomsten van het Biesboschcentrum Dordrecht.

In 2016 is voor het eerst de vennootschapsbelasting (vpb) van toepassing op het Parkschap. In de berekening van de opbrengsten voor de natuurbijdrage automobilisten is rekening gehouden met deze vpb. Voor de bestaande onderdelen van de exploitatie (denk aan verhuur) waarbij het Parkschap deelneemt aan het economisch verkeer zullen de effecten van de vpb in 2016 worden uitgewerkt. Het risico bestaat dat de inkomsten te hoog zijn geraamd, echter vanwege het positieve saldo bij de jaarrekening voor onder andere verhuur wordt dit risico beperkt geacht.

- Ontwikkeling kapitaallasten

Er is sprake van een daling van de kapitaallasten ten opzichte van begroting 2016 met ca. (-) € 42.000. Dit heeft een aantal oorzaken (afgeronde bedragen):

- Alle kapitaallasten zijn gedaald omdat de rentecomponent is afgenomen vanwege de verlaging van de rekenrente van 4,5% naar 2,7%. De verlaging bedraagt ca. (-) € 39.000;
- Infrastructuur: de kapitaallasten van het krediet fietspaden ad. € 175.000 met een termijn van 30 jaar (constructie) is toegevoegd. Het betreft een verhoging van de kapitaallasten met + € 13.500 (excl. aandeel renteverlaging);
- De investering in een afsluiting, wegaanpassing en betaalapparatuur is op grond van de uitwerking van de businesscase verlaagd (van € 309.000 naar € 250.000). De verlaging van de kapitaallasten betreft (-) € 17.000 (excl. aandeel renteverlaging);
- Biesboschcentrum: het krediet voor de nieuwe tentoonstelling is naar beneden bijgesteld, de verlaging van de kapitaallasten betreft ca. (-) € 2.500 (excl. aandeel renteverlaging).
- De overige verschillen bedragen € 3.000 (excl. aandeel renteverlaging), waaronder de vervanging van de bedrijfsvoeringssoftware in het Biesboschcentrum (+ € 1.00).

Niet alle activa zijn in de vorm van kapitaallasten zichtbaar in de exploitatiebegroting. Een aantal activa is gefinancierd met incidentele middelen. Deze activa zijn wél opgenomen in de staat van materiële vaste activa; er zijn echter geen middelen beschikbaar voor vervanging te zijner tijd. Het gaat om de huidige tentoonstelling in de vorm van luisterstoelen, de oplaadpunten incl. de steiger bij de boerderij van Saarloos, Zonnepont Grienduil en de steigers bij de Zuileshoeve en de Ottersluis, de ecolodge en de website NP. Het ponton en deabri van de waterbus is destijds voor meer dan de helft gefinancierd door de provincie Zuid-Holland.

Daarnaast is de Sterling, en zijn ook een aantal steigers, waaronder die in de haven van het Biesboschcentrum, en het hekwerk van de Sionpolder afgeschreven. Deze activa hoeft niet op korte termijn te worden vervangen, vervanging van de steigers vindt op basis van het MOP plaats (medio 2034). Dit betekent dat op termijn nieuwe kredieten worden aangevraagd, terwijl dan geen budget aanwezig is voor de bijbehorende kapitaallasten. Financiering moet t.z.t. plaatsvinden vanuit nieuw geld.

- Ontwikkeling personeelslasten

Voor het personeel dat gedetacheerd is vanuit de Gemeente Dordrecht en Staatsbosbeheer dient ook BTW in rekening te worden gebracht. Deze kosten zijn opgenomen in de begroting en zijn via het BCF compensabel bij de deelnemers.

2017 wordt opnieuw een spannend jaar als het gaat om personeel. In 2016 heeft één van de MT-leden de pensioengerechtigde leeftijd, in 2017 bereikt ook de directeur de pensioengerechtigde leeftijd. Daarnaast is een vanuit STEP teruggekeerde medewerker voor ca. 50% gefinancierd (bestuursondersteuning, waaronder programmamanagement verdienmodellen, en Parkschapsbeleid). De overige financiering moet uit projecten plaatsvinden.

In 2017 moet ook een omslag plaatsvinden naar een meer ondernemend Bezoekerscentrum. Mogelijk worden bedrijfsonderdelen afgestoten en andere worden toegevoegd. Ook is het niet ondenkbaar dat het gebouw ruimte biedt aan meerdere ondernemers. Deze veranderingen zullen ook gevolgen hebben voor het personeel.

- Overzicht baten en lasten (exploitatie)

Er is een indexering toegepast op de budgetten, deze moest worden gecompenseerd door een verlaging van de omslagrente (verlaging kapitaallasten). De overige verschillen tussen de saldi volgens de jaarrekening 2015, de begroting 2016 en de begroting 2017 hebben in grote lijnen betrekking op het volgende (zie tabel op de pagina hierna):

- Voor de BESTUURSONDERSTEUNING geldt dat in 2017 extra uitgaven zijn begroot op grond van resultaatsbestemming 2015; het gaat om € 40.000 voor verkenningen inzake de waterdriehoek en Biesboschdeal (ontsluiting).
- PARKSCHAPSBELEID: voor 2017 zijn extra inkomsten begroot voor de zonnepont Grienduil; nieuwe arrangementen moeten het exploitatietekort terugdringen. 2017 is in principe het laatste jaar waarin de verdienmodellen worden uitgewerkt op basis van subsidie van de beide provincies. Ook zijn inkomsten uit verdienmodellen (Bedrijfsvrienden en Biespas) begroot; er is nog onvoldoende zicht op de exploitatie van deze verdienmodellen, de inkomsten betreffen

- een saldo. De bijdrage deelnemers is ontstaan na de begrotingswijziging in 2015, het betreft een bijdrage ten behoeve van de coördinatie voor toezicht & handhaving in het NP.
- De verhoging van de lasten in 2017 voor het onderdeel RECREATIE- & NATUURGEBIEDEN hebben betrekking op een eenmalige toevoeging van € 40.000 voor een verkenning naar de kwaliteit van waterkeringen in De Hollandse Biesbosch (water en oevers) en hogere p-lasten onder Beheer (door het verdelen van de kosten van de boekhouder naar de verschillende onderdelen van het Programma Natuur-en recreatiegebied De Hollandse Biesbosch).
 - De saldo's van de diverse onderdelen van RECREATIE- & NATUURGEBIEDEN waren in 2015 fors lager dan de saldo's voor 2016 en 2017. Dit werd veroorzaakt door vrijval van nog te betalen posten (Groen en Water en oevers), lagere werkplekkosten omdat rekening gehouden was met een forse verhoging (Beheer) en door lagere kapitaallasten (o.a. rente). Met name voor infrastructuur geldt dat het saldo van 2015 laag is vanwege een lage werkelijke rente (het verschil tussen geraamde en werkelijke rente is hoog door de hoge boekwaarde voor riolering). Daarnaast geldt voor Infrastructuur dat voor 2016 en verder een nieuw investeringskrediet fietspaden en wielerveden tot kapitaallasten leidt.
 - Voor het programma TOEZICHT & HANDHAVING is sprake van een laag saldo in 2015 doordat eenmalig sprake is van lagere personeelskosten met als belangrijkste reden het vertrek van de parkwachter.
 - Het verdienmodel natuurbijdrage automobilisten kende in 2015 alleen voorbereidingskosten. In begroting 2017 is een geactualiseerde businesscase voor dit verdienmodel opgenomen; de netto opbrengsten zijn hierbij hoger dan in de begroting 2016 het geval was. Mede vanwege het feit dat de Baanhoekweg gedeeltelijk moet worden overgedragen en het onderhoud voor deze weg nog enige tijd voor rekening komt van de gemeente Dordrecht is pas m.i.v. 2020 sprake van wegonderhoud door het Parkschap. De netto opbrengsten zijn hierdoor in de eerste jaren hoger.
 - Het saldo van het BIESBOSCHCENTRUM Gebouw en inrichting en Algemeen waren in 2015 lager dan de saldo's voor 2016 en 2017. In 2015 was sprake van eenmalig lagere werkplekkosten (lagere afrekening van 2014 en 2015), lagere kapitaallasten (nog geen nieuwe tentoonstelling) en lagere kosten voor marketing & promotie (ter financiering van de reuzebever en uit het oogpunt van kostenbesparingen). Gebouw en inrichting is in 2017 weer lager als in 2016 als gevolg van de lagere omslagrente. Algemeen is in 2017 hoger dan in 2016 als gevolg van de indexering.
 - Voor Rondvaarten geldt dat 2015 het eerste seizoen na het afstoten van de Halve Maen betrof. Dit seizoen kende een bescheiden positief saldo. Begroting 2016 was voor rondvaart per saldo neutraal geraamd. In 2017 is sprake van een positiever saldo; de dotatie aan de onderhoudsvoorziening rondvaart kon naar beneden worden bijgesteld.
 - Voor de Pont- & verhuringen was 2015 een goed seizoen. Het saldo voor 2017 is echter lager mede als gevolg van de toerekening van de kosten voor de boekhouding.
 - Onder RECREATIE-OBJECTEN is voor 2017 een opbrengst vanuit het verdienmodel concessies toegevoegd.
 - Bij OVERIGE BATEN en LASTEN wordt zichtbaar dat de bijdrage inzake de 3^e Merwedehaven is vervallen. Het saldo onder Diversen is in 2017 lager dan voorheen als gevolg van het verdelen van de kosten van de boekhouding naar de diverse producten binnen het programma Natuur-en recreatiegebieden De Hollandse Biesbosch. Tenslotte is het hogere saldo in 2016 voor gebouwen met name veroorzaakt door de hogere kapitaallasten. De omslagrente is met ingang van 2017 verlaagd.
 - De ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN zijn in 2016 lager als in 2015 als gevolg van de laatste trap-af. De dekkingsmiddelen wijzigen in 2017 niet vanwege de afgesproken nullijn. De indexering is opgevangen door een verlaging van de omslagrente.

De geel gemarkeerde regels in de tabel markeren de benodigde inkomsten vanuit verdienmodellen.

Tabel: Overzicht baten en lasten (exploitatie)

	Rekening 2015	Begroting 2016			Begroting 2017		
Programma	totaal	totaal	<i>lasten</i>	<i>baten</i>	totaal	mutaties	geraamd
	saldo b&l	saldo b&l			saldo b&l	reserves	resultaat
BESTUURSONDERSTEUNING							
Personeelskosten	212.344	216.603	331.240	105.616	225.624		225.624
Algemene kosten	48.308	35.046	72.635	0	72.635	-40.000	32.635
Bijdrage deelnemers	-255.302	-251.649		251.649	-251.649		-251.649
Parkschapsbeleid							
STEP/Ondergedompeld en CaRe_Lands	463	0	2.000	2.000	0		0
STEP/Ondergedompeld - exploitaties	14.652	15.000	41.539	31.894	9.645		9.645
Uitwerking verdienmodellen	0	0	105.600	105.600	0		0
Bedrijfsvrienden en Biespas	0	-15.000	0	20.000	-20.000		-20.000
Overig Parkschapsbeleid	49.971	10.720	24.819	14.100	10.719		10.719
Bijdrage deelnemers	0	-10.720		10.720	-10.720		-10.720
Natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch							
RECREATIE- & NATUURGEBIEDEN							
Groen	443.709	467.778	494.581	28.421	466.160		466.160
Infrastructuur	87.317	128.744	131.517	4.282	127.235		127.235
Recreatieve voorzieningen	33.846	38.120	34.896		34.896		34.896
Beleef en Geef				6.000	-6.000		-6.000
Water en Oevers	103.408	134.850	178.950	4.735	174.215	-40.000	134.215
Natuurbijdrage Recreatievaart				35.000	-35.000		-35.000
Beheer	69.475	94.714	141.610	39.000	102.610		102.610
TOEZICHT & HANDHAVING							
	77.929	114.165	128.843	13.118	115.724		115.724
Natuurbijdrage automobilisten	10.860	-75.000	90.413	176.438	-86.025		-86.025
BIESBOSCHCENTRUM DORDRECHT							
Gebouw en inrichting	130.515	146.617	164.475	26.040	138.435	-2.000	136.435
Algemeen	357.176	399.223	491.465	81.147	410.318	7.077	417.395
Ondernemend Bezoekerscentrum en Bedrijfsvrienden		-20.000		30.000	-30.000		-30.000
Voorlichting & educatie	49.301	46.982	64.124	12.669	51.454		51.454
Rondvaarten & Wandeltochten	-9.509	0	79.834	108.134	-28.299		-28.299
Pont & Verhuring	-27.409	-19.109	131.271	143.099	-11.828		-11.828
RECREATIE -OBJECTEN							
Golfbaancomplex en skihelling	-98.507	-96.805	0	98.507	-98.507		-98.507
Concessies			0	10.000	-10.000		-10.000
OVERIGE BATEN EN LASTEN							
Gebouwen en woningen	75.312	86.245	144.965	65.610	79.354		79.354
Diversen	31.540	28.409	38.154	43.196	-5.042		-5.042
3e Merwedehaven	-120.622	-120.622	0	0	0		0
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN							
Bijdrage deelnemers	-1.373.297	-1.351.033	0	1.351.033	-1.351.033		-1.351.033
Mutaties reserves Parkschap							
Mutaties reserves	88.521	-3.279					0
Gerealiseerd en geraamd resultaat	0	0	2.892.931	2.818.010	74.923	-74.923	0

De exploitatiebegroting in detail is opgenomen in bijlage 1.

- Incidentele baten en lasten 2017

Onder incidentele baten en lasten worden tijdelijke posten verstaan die zich in principe gedurende maximaal drie jaar voordoen. De BBV-notitie met betrekking tot incidentele baten en lasten d.d. januari 2012 geeft aan dat meerjarige tijdelijke geldstromen waarvan de eindigheid vastligt vanwege een raadsbesluit en/of een toekenningbesluit worden geklasseerd als incidentele baten en lasten, ook als de geldstroom (nog) langer is dan 3 jaar. De incidentele baten en lasten in de begroting 2017 hebben betrekking op de subsidie-inkomsten en gerelateerde uitgaven voor het uitwerken van verdienmodellen ad. € 105.600 (onder bestuursondersteuning). Daarnaast worden de laatste projectmiddelen vanuit Ondergedompeld ingezet voor de recreatiemonitor ad. € 2.000. Daarnaast is sprake van incidentele uitgaven op basis van de resultaatbestemming 2015: verkenningen inzake de waterdriehoek en ontsluiting (Biesboschdeal) ad. € 40.000 onder bestuursondersteuning en een verkenning naar de kwaliteit van waterkeringen ad. € 40.000 (water en oevers).

16. Geprognosticeerde balans

De geprognosticeerde balans is hieronder weergegeven.

GEPROGNOSTICEERDE BALANS VOOR 2017

	Geraamde stand per 31 december 2016	Geraamde mutaties in 2017	Geraamde stand per 31 december 2017
ACTIVA			
Vaste activa			
Investeringen	1.243.334 E	-87.446 E	1.155.888 E
	1.224.026 M	-66.740 M	1.157.286 M
	2.467.360	-154.186	2.313.174
E: Investerings met Economisch nut / M: Investerings met Maatschappelijk nut			
Vlottende activa			
Vorraden	28.500	4.000	32.500
Vorderingen met rentetypische looptijd van 1 jaar en korter	95.000	20.000	115.000
Liquide middelen			
Kas/Bank/Giro	-152.633	217.633	65.000
	2.438.227	87.447	2.525.675
PASSIVA			
Reserves & voorzieningen			
Voorzieningen	191.292	207.114	398.406
Algemene reserve Parkschap	460.516	57.587	518.103
Bestemmingsreserves	232.797	2.283	235.080
	884.605	266.984	1.151.589
Langlopende schulden	360.000	-123.333	236.667
Kortlopende schulden	538.816	-26.397	512.419
Overlopende passiva	654.806	-29.806	625.000
	2.438.227	87.447	2.525.675

Investeringsen

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) onderscheidt investeringen naar economisch en maatschappelijk nut. Investeringsen met een economisch nut betreffen vaste activa die verhandelbaar zijn (zoals gebouwen, grond, voertuigen) of waar inkomsten tegenover staan (bijvoorbeeld gronden in erfpacht). Deze investeringen moeten worden geactiveerd en reserves mogen niet op deze investeringen in mindering worden gebracht. Daarnaast mag niet resultaatgericht worden afgeschreven en moet consistent worden afgeschreven. Wel mogen bijdragen van derden die gerelateerd zijn aan de investering in mindering worden gebracht.

Investeringsen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn meestal investeringen waarop langdurig onderhoud moet worden gepleegd (wegen, bruggen, openbaar groen, water e.d.). Het goed verwerken van het onderhoud in de begroting en meerjarenraming wordt belangrijker geacht dan het inzicht in de financiële positie via activering. Er bestaat een nauwe relatie met de paragraaf onderhoud kapitaallasten. Deze investeringen worden bij voorkeur niet geactiveerd en indien dat wel gebeurt dan wordt in een zo kort mogelijke termijn afgeschreven. De investering in de fietspaden in 2014/2015 en 2016 is geactiveerd, een deel hiervan betreft de constructie. De investering in de constructie wordt afgeschreven met een afschrijvingstermijn van 40 jaar. Na 40 jaar zal hierin opnieuw worden geïnvesteerd. Het periodieke onderhoud van de slijtlagen is nu opgenomen het onderhoudsfonds infra. De eerste grote vervanging vindt plaats in jaar(schijf) 2024.

Nieuwe investeringen worden onderscheiden in:

- routine investeringen, waarvan wordt voorgesteld deze bij het vaststellen van de begroting 2017 te autoriseren;
- overige investeringen, waarvoor autorisatie zal worden gevraagd middels een inhoudelijk uitgewerkt voorstel.

Voor meer informatie over het geraamde verloop van de investeringen wordt verwezen naar hoofdstuk 8, de staat van vaste activa en het meerjarig overzicht nieuwe investeringen (beide laatste overzichten opgenomen als bijlage).

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

De jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen zijn opgenomen in de reguliere exploitatie en de meerjarenraming.

Financiering

Leningenportefeuille (opgenomen)

Het is mogelijk dat in 2016 een nieuwe geldlening moet worden opgenomen. Voor de uitwerking van de verdienmodellen zijn subsidies verkregen, waarvan het Parkschap via bevoorschotting voldoende middelen beschikbaar heeft. In 2015 en/of 2016 zijn echter grotere investeringsuitgaven voor de daadwerkelijke implementatie van verdienmodellen voorzien; hierbij moet met name gedacht worden aan de natuurbijdrage automobilisten en - recreatievaart. Daarnaast is een investering in de nieuwe inrichting/tentoonstelling incl. Biesboschsymfonie van het Biesboschcentrum Dordrecht gepland voor 2015. Het is mogelijk dat hierdoor in 2016 een nieuwe geldlening nodig is. In dat geval wordt een voorstel aan het bestuur voorgelegd. In de bijlagen bij de productenraming is het verloopoverzicht van de leningenportefeuille opgenomen.

Reserves

Ultimo 2017 bedraagt de stand van de reserves € 751.182. De omvang van de algemene reserve bedraagt ultimo 2017 € 518.103. Voor de risico's is een risicobedrag berekend (kans maal financiële omvang) voor de periode 2016-2018 (tijdshorizon van 3 jaar). Het risicobedrag komt uit op ca. € 506.000 (d.d. maart 2016).

Het niveau van de algemene reserve wordt toereikend geacht voor het opvangen van de gevolgen van risico's. Dit betekent dat het schap in staat is om substantiële risico's op te vangen via de algemene reserve naast de garantstelling door de deelnemers.

Schenkeningen worden in de bestemmingsreserve Donaties (Hollandschap) gestort, deels ter dekking van uitgaven voor het Beverbos (DuPont/Chemours) en voor diverse voorzieningen. Voor de middelen van de bestemmingsreserve vervanging tentoonstelling geldt dat de afschrijving voortvloeiend uit de vervanging van de tentoonstelling en/of inrichting van het Biesboschcentrum Dordrecht wordt gefinancierd vanuit deze bestemmingsreserve.

De ontwikkeling van de reserves vanaf 2013 is in de volgende tabel weergegeven:

	Ontwikkelingen				
	2013	2014	2015	2016	2017
Algemene reserve Parkschap	0	0	605.369	600.709	518.103
Algemene reserve bestuursondersteuning	34.165	61.835	0	0	0
Algemene reserve Hollandse Biesbosch	364.376	355.703	0	0	0
Algemene reserve Brabantse Biesbosch	78.176	96.642	0	0	0
Bestemmingsreserves	203.288	226.683	224.016	225.397	110.230
Reserve afschrijving economisch nut (RAEN)	0	0	0	0	122.850
Totaal reserves	680.005	740.863	829.384	826.105	751.182

Voor meer informatie over het geraamde verloop van de onderscheiden reserves wordt verwezen naar de staat van reserves, opgenomen als bijlage.

Voorzieningen

De geraamde uitgaven in de onderhoudsfondsen zijn herzien op grond van enkele geactualiseerde MOP's , waaronder voor dukdalven, afmeerpalen en steigers en voor gebouwen (Zuileshoeve). De storting van het onderhoudsfonds voor de rondvaart is aangepast vanwege de verkoop van de Halve Maen per 1 juli 2014.

De dotatie is geïndexeerd met de actuele indexering voor 2017.

Ultimo 2017 bedraagt de stand van de voorzieningen € 398.406. Het voorzieningenniveau wordt voorlopig toereikend geacht voor de verwachte toekomstige onderhoudslasten als gevolg van de uitgevoerde mutaties op de voorzieningen.

De ontwikkeling van de voorzieningen is in de volgende tabel weergegeven:

	Ontwikkelingen				
	2013	2014	2015	2016	2017
Voorzieningen	547.107	413.244	394.503	378.703	398.406
Totaal voorzieningen	547.107	413.244	394.503	378.703	398.406

Voor meer informatie over het geraamde verloop van de onderscheiden voorzieningen wordt verwezen naar de staat van voorzieningen en de meerjarige onderhoudsplanningen, zoals opgenomen in de bijlage.

17. Meerjarenraming

In onderstaande tabel is de meerjarenraming 2017 tot en met 2021 opgenomen. Daar waar sprake is van nieuw beleid (verdienmodellen in de vorm van nieuwe opbrengsten), is dit apart weergegeven. Kostenbesparingen zijn niet zichtbaar gemaakt.

De verschillen tussen de jaren worden veroorzaakt door mutaties in kapitaallasten.

De meerjarenbegroting Parkschap NP De Biesbosch is hieronder weergegeven.

Programma	SalDI meerjarenbegroting				
	2017	2018	2019	2020	2021
Bestuursondersteuning					
Lasten	403.875	363.875	363.875	363.875	363.875
Baten inclusief deelnemersbijdragen	-357.265	-357.265	-357.265	-357.265	-357.265
Saldo Bestuursondersteuning	46.610	6.610	6.610	6.610	6.610
BCF					
Lasten	110.003	110.003	110.003	110.003	110.003
Baten	-110.003	-110.003	-110.003	-110.003	-110.003
Saldo	0	0	0	0	0
Parkschapsbeleid					
Lasten	173.958	68.945	68.932	68.563	68.980
Baten inclusief deelnemersbijdragen	-164.313	-59.313	-59.313	-59.313	-59.313
Baten - nieuw beleid (Bedrijfsvrienden)	-20.000	-20.000	-20.000	-20.000	-20.000
Saldo Parkschapsbeleid	-10.355	-10.368	-10.381	-10.750	-10.333
Natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch					
Recreatie- en Natuurgebieden					
Lasten	981.555	936.198	934.273	932.347	929.613
Baten	-76.439	-76.439	-76.439	-76.439	-76.439
Baten - nieuw beleid (Beleef en Geef)	-6.000	-6.000	-6.000	-6.000	-6.000
Baten - nieuw beleid (vaantjes)	-35.000	-35.000	-35.000	-35.000	-35.000
Saldo	864.116	818.759	816.834	814.908	812.174
Toezicht & handhaving					
Lasten	128.842	128.764	128.686	131.977	131.819
Lasten nieuw beleid (natuurbijdr.automob.)	67.000	67.000	67.000	90.000	90.000
kap.lasten nw beleid (natuurbijdrage auto)	23.413	22.950	22.488	22.026	21.563
Baten	-13.118	-13.118	-13.118	-13.118	-13.118
Baten nieuw beleid (natuurbijdr.automob.)	-176.438	-176.438	-176.438	-176.438	-176.438
Saldo	29.699	29.159	28.618	54.447	53.826
Biesboschcentrum Dordrecht					
Lasten	931.169	925.936	924.241	928.197	920.255
Baten	-371.090	-371.090	-371.090	-371.090	-371.090
Baten - nieuw beleid (ondernemend Bezoekerscentrum en Bedrijfsvrienden)	-30.000	-30.000	-30.000	-30.000	-30.000
Saldo	530.079	524.846	523.151	527.107	519.165
Recreatie- objecten					
Lasten	0	0	0	0	0
Baten	-98.507	-98.507	-98.507	-98.507	-98.507
Baten - nieuw beleid (concessies)	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000
Saldo	-108.507	-108.507	-108.507	-108.507	-108.507
Overige baten & lasten					
Lasten	183.119	182.460	179.338	182.246	181.589
Baten	-108.806	-108.806	-108.806	-108.806	-108.806
Saldo	74.313	73.654	70.532	73.440	72.783
BCF					
Lasten	208.561	208.561	208.561	208.561	208.561
Baten	-208.561	-208.561	-208.561	-208.561	-208.561
Saldo	0	0	0	0	0
Totale Lasten & Baten Hollandse Biesbosch					
Lasten	2.523.659	2.471.870	2.464.587	2.495.354	2.483.400
Baten	-1.133.959	-1.133.959	-1.133.959	-1.133.959	-1.133.959
Deelnemersbijdragen	-1.351.032	-1.351.032	-1.351.032	-1.351.032	-1.351.032
Saldo Hollandse Biesbosch	38.668	-13.121	-20.405	10.362	-1.592
Parkschap - som programma's					
Totale lasten Parkschap	3.211.495	3.014.693	3.007.397	3.037.795	3.026.258
Totale baten Parkschap	-3.136.572	-3.031.572	-3.031.572	-3.031.572	-3.031.572
Totaal geraamd saldo baten & lasten	74.923	-16.879	-24.175	6.223	-5.314
Mutaties reserves Parkschap					
Mutatie reserve donaties	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Dotatie reserve tentoonstellingen	18.333	18.333	18.333	18.333	18.333
Onttrekking reserve afschrijving economisch nut (tentoonstelling)	-13.650	-13.650	-13.650	-13.650	-13.650
Onttrekking algemene reserve	-82.606	-1.913	-1.879	-1.845	-1.810
Geraamd resultaat Parkschap	(- = overschot, + = tekort)				
(overschot of tekort t.o.v. 2017)	0	-11.111	-18.373	12.060	557
Geraamd resultaat Parkschap	(overschot of tekort t.o.v. voorgaand kalenderjaar)				
	-11.111	-7.262	30.432	-11.502	

Leeswijzer

De meerjarenbegroting sluit nagenoeg. De beperkte fluctuaties onder aan de streep hebben betrekking op fluctuaties in kapitaallasten over de jaren.

Het 'Geraamd resultaat Parkschap (overschot of -tekort t.o.v. 2017)' betreft het voortschrijdend exploitatieoverschot of -tekort. In de regel eronder ('Geraamd resultaat Parkschap (overschot of -tekort t.o.v. voorgaand kalenderjaar)') wordt aangegeven voor welk bedrag in dat jaar sprake is van een overschot of een oplossing moet worden gevonden voor een tekort (mits het eventuele tekort van het voorgaande jaar in dat jaar ook daadwerkelijk wordt weggewerkt).

Bijzonderheden meerjarenbegroting

In 2017 was sprake van een aantal incidentele baten en lasten (zie hoofdstuk 15, onder de tabel Overzicht baten en lasten), welke geen onderdeel meer vormen van de jaarschijf 2018. De omvang van de meerjarenbegroting 2018-2021 is dan ook circa € 200.000 lager dan begroting 2017.

Met ingang van 1/1/2018 zijn de twee provincies uitgetreden, de condities waaronder moeten in de loop van 2016 duidelijk worden. De effecten van uittreding zijn nog niet bekend en nog niet verwerkt in de meerjarenbegroting.

Met ingang van 2018 komt een deel van de Nieuwe Dordtse Biesbosch in beheer bij het Parkschap. Over de beheerbijdrage zijn afspraken gemaakt. Deze zullen in 2016 worden verfijnd en te zijner tijd in de begroting 2018 worden verwerkt. In 2020 verslechtert de meerjarenbegroting door extra lasten voor het verdienmodel natuurbijdrage automobilisten (onderhoud Baanhoekweg).

Financierings(on)mogelijkheden

Voor de financiering van bestaande voorzieningen en nieuwe voorzieningen is naar nieuwe bronnen gezocht middels de uitwerking van zogenaamde verdienmodellen.

Het Parkschap heeft ervoor gekozen de opbrengsten hiervan in haar begroting te verwerken. Een alternatieve werkwijze zou zijn alle onderdelen, waarvoor nieuwe opbrengsten de daadwerkelijke uitvoering mogelijk maken, te schrappen in afwachting van deze opbrengsten.

Het Parkschap vindt dit niet verantwoord, maar schetst in plaats daarvan de financiële risico's die samenhangen met deze nieuwe opbrengsten.

Mocht blijken dat verdienmodellen niet (kunnen) worden geïmplementeerd of veel minder opbrengsten genereren dan verwacht dan zullen medio voorjaar 2017 maatregelen worden genomen met betrekking tot de openingstijden van het Biesboschcentrum, gebiedsonderhoud en vervanging van voorzieningen. De gevolgen hiervan zullen zichtbaar zijn.

Voor het verwerven van de nieuwe inkomsten, al dan niet via projectvoorstellen, is meer inzet vanuit het Parkschap nodig (dan in het geval van de eerdere financiering) en is sprake van concurrentie met andere projecten (Beleef & Geef, Streekfonds).

Voor andere verdienmodellen zal sprake zijn van een gewijzigde zeggenschap over de bestedingen. Mocht hieruit blijken dat de partners onvoldoende noodzaak zien tot bepaalde investeringen en/of onderhoud dan zal het Nationaal Park (en gerelateerd aan de Parkschapsbegroting: het natuur- en recreatiegebied De Hollandse Biesbosch) langzaam veranderen. Langzaam, want momenteel is het voorzieningenniveau in de Hollandse Biesbosch op niveau.

Bijdragen vanuit Beleef en Geef moeten voorzien in de financiering van onder andere terreinmeubilair en publieksvoorzieningen, de natuurbijdrage automobilisten onder andere in het onderhoud aan infrastructuur, waaronder parkeerplaatsen, toezicht en handhaving en groenonderhoud. Ook de concessies dragen bij aan het groenonderhoud, waaronder naast het instandhouden van een beleefbaar natuurlijk 'decor' ook het onderhoud aan evenemententerreinen, routes, zwemplas en grienden. De opgenomen inkomsten vanuit vaantjes leveren een bijdrage aan het beheer en onderhoud m.b.t. water en oevers. Denk hierbij aan het baggeren van vaarwegen, oeverbescherming in de havens en kosten voor dukdalven, afmeerpalen en aanlegsteigers. Nieuwe baten moeten onder andere voorzien in dekking van de ontvangst- en tentoonstellingsruimte in het gebouw.

De bijdragen van Bedrijfsvrienden tenslotte kunnen worden ingezet voor de voor bedrijfsvrienden relevante thema's als voorlichting en educatie, en bijvoorbeeld het handhaven van een deel van het rondje Biesbosch (zonnepont grienduik).

Een nadere detaillering van het meerjarenoverzicht staat in bijlage 7.